JAARVERSLAG 2020

NATUUR & MILIEU

INHOUDSOPGAVE

Voorwoord 3

Onze visie & missie 5

Onze aanpak 6
- Project: Groen herstel 7

Minder fossiel & meer duurzame energie 9
- Project: CO_2-heffing voor de industrie 11
- Campagne: Slimwonerplatform 13
- Programma: De Rijke Noordzee 16

Minder, anders & schoner reizen 19
- Programma: Duurzame luchtvaart 22

Op weg naar een toekomstbestendig voedselsysteem 25
- Project: Schoon water 28

Slim, efficiënt & langdurig gebruik van grondstoffen 30

Bereik 33
- Online achterban 34
- Mediabereik 34

Organisatie & duurzaamheid 35
- Directie/bestuur 36
- Raad van Toezicht 36
- Verslag Raad van Toezicht 39
- Personeel & bedrijfsvoering 41
- Duurzaamheid bij Natuur & Milieu 43
- Samenwerking met andere ngo's 44
- Richtlijnen & gedragscodes 45

Financieel jaarverslag 46
- Baten van particulieren 47
- Nationale Postcode Loterij 48
- Bedrijven 49
- Fondsen & overige inkomsten 49
- Beleggingen 50
- Accountantsverklaring 50

Bijlagen 51
- Bijlage 1. Organogram 51
- Bijlage 2. Samenvatting Meerjarenvisie 51
- Bijlage 3. Verantwoordingsverklaring 52
- Bijlage 4. Risicomanagement 53

Jaarrekening 2020 56
- Overige toelichtingen 81
- Begroting 2021 82
- Controleverklaring accountant 84

VOORWOORD

Impact in coronatijd? Ja, dat kan. In dit verslag van 2020 is te lezen wat Natuur & Milieu het afgelopen jaar heeft bereikt. Corona was natuurlijk een schok en een enorme aanslag op de samenleving. Het was ook een tijdelijke meevaller voor het milieu. Daarnaast was het een leerschool voor gedragsverandering, waar we ook voor klimaatbeleid lessen uit kunnen trekken. Maar bovenal was het voor ons een extra stimulans om volop door te zetten om toekomstige crises te voorkomen. Enkele activiteiten, zoals onze plannen voor duurzame horeca en supermarkten, konden door corona niet doorgaan. Maar de meeste activiteiten van Natuur & Milieu waren ondanks de bijzondere omstandigheden in 2020 heel succesvol. Daar zijn we trots op. Ik noem er een paar, en verder in dit verslag leest u meer.

Op de thema's energie, voedsel, mobiliteit en grondstoffen is Natuur & Milieu al jarenlang actief om verandering aan te jagen, ten gunste van het klimaat en de biodiversiteit. En dat werpt zijn vruchten af.

Klimaatverandering wordt nu vooral aangepakt met het Klimaatakkoord dat we in 2019 ondertekenden. In 2020 zetten we in op een goede uitwerking van de afspraken. Zodat we de 49 procent CO_2-reductie echt halen, en belemmeringen op tijd signaleren en samen oplossen. Want we zijn er nog lang niet.

Groen uit de crisis

Na de eerste lockdown in het voorjaar maakte Natuur & Milieu concreet hoe we 'groen-uit-de-crisis' komen.
We schreven met experts een plan voor economisch herstel én vergroening van de economie. Ook het beprijzen van vervuiling is daarvan een onderdeel, omdat dit ondernemers in staat stelt om met schone oplossingen te concurreren. Het investeringsplan werd goed ontvangen en droeg bij aan de maatschappelijk dialoog. Daarnaast timmerden we hard aan de weg om de beprijzing van vervuiling ook in beleid door te voeren. En met succes. Inmiddels is de CO_2-heffing voor de industrie een feit, is de vliegheffing definitief, staat de kilometerheffing eindelijk op de planning, en wordt statiegeld op kleine flesjes en blikjes ingevoerd! Allemaal resultaten waarvoor Natuur & Milieu jaren hard heeft gestreden.

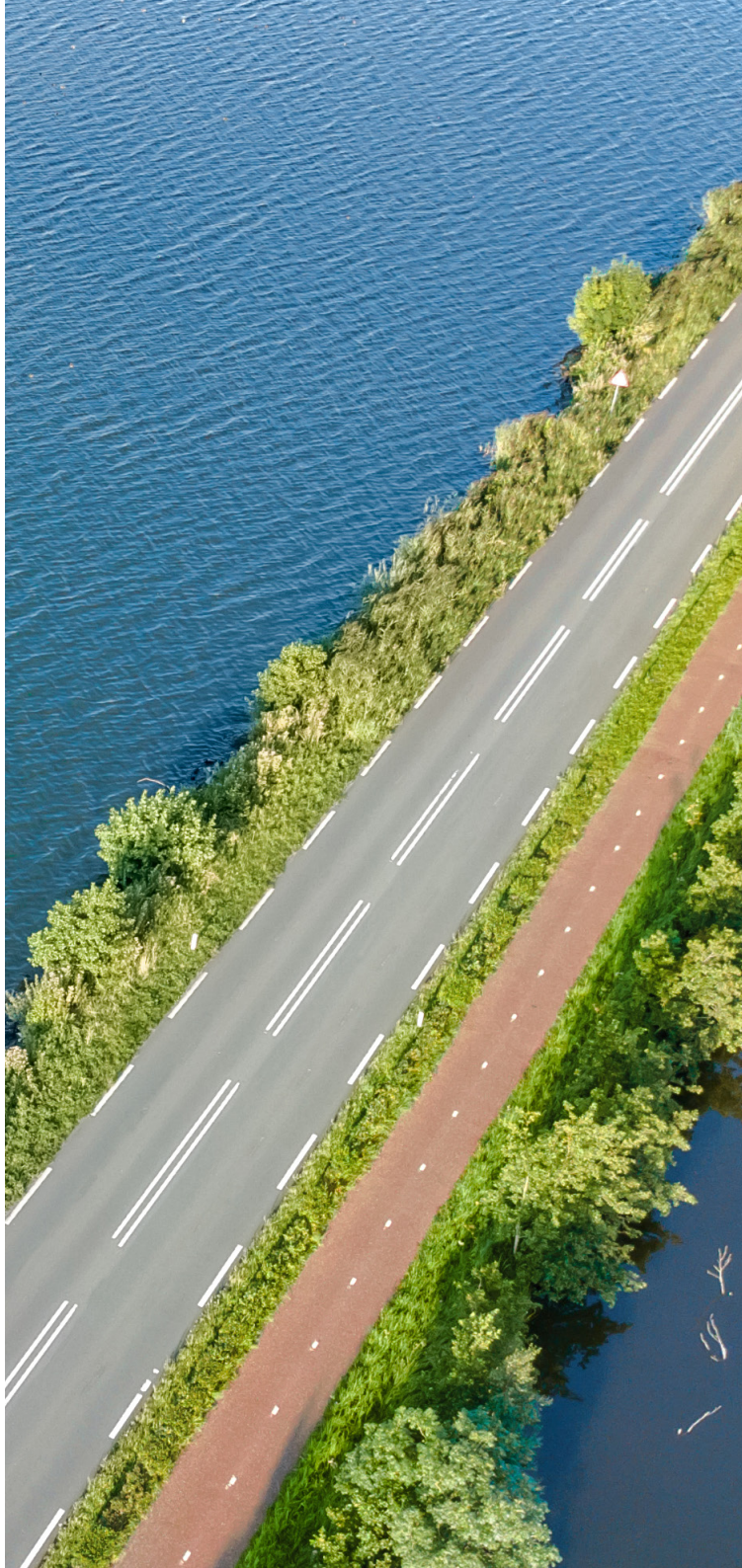
Biodiversiteit

Ook op het vlak van herstel van biodiversiteit boekten we goede vooruitgang. En dat is keihard nodig, gezien de slechte staat van de natuur. Met het programma De Rijke Noordzee lieten we zien, in samenwerking met Stichting De Noordzee en de windsector, hoe natuurversterking hand in hand gaat met de bouw van windparken op zee.
We onderhandelden met andere natuurorganisaties over een Noordzeeakkoord, om versterking van onderwaternatuur vast te leggen in wetgeving.

In het project Watermonsters werkten we samen met de ASN Bank en waterschappen om de waterkwaliteit te verbeteren. Schoon water is van cruciaal belang voor de biodiversiteit. Met burgeronderzoek betrokken we mensen om watervervuiling in hun eigen buurt te meten. Op die manier komt deze vervuiling eerder in beeld. Daarnaast lobbyden we voor strengere wetgeving rondom mest en bestrijdingsmiddelen. Met het project Nederland Zoemt verbeterden we samen met gemeenten de voedselvoorziening en nestgelegenheid voor wilde bijen in Nederland. Daarnaast lobbyden we bij de overheid voor een omslag naar natuurinclusieve kringlooplandbouw.

Waardering voor ons werk

Natuurlijk speelde het coronavirus een onvoorstelbaar grote rol in 2020, in de gezondheidszorg, de economie, en in ons leven. Voor Natuur & Milieu stellen we met gepaste trots vast dat we ons werk goed konden doorzetten,

en dat onze organisatie staat als een huis. Maar we hadden ook last van aarzeling bij bedrijven om mee te werken aan verduurzaming, waardoor we niet al onze projecten volledig konden financieren. We deden daarom voor 2020 een beroep op onze reserves.

Het goede nieuws is dat steeds meer bedrijven, fondsen en donateurs het belang van ons werk onderschrijven en onze aanpak herkennen en waarderen. En onze langjarige financier de Nationale Postcode Loterij besloot eind 2020 om ons beneficiëntschap te verlengen met vijf jaar. Dankzij alle deelnemers van de Nationale Postcode Loterij kunnen we blijven doen wat zo hard nodig is!

VOORUITBLIK

2021 is een verkiezingsjaar en de start van een cruciale kabinetsperiode. In deze periode moet Nederland leveren op de gestelde overheidsdoelen voor klimaat en biodiversiteit, op gemaakte afspraken in akkoorden én op voortschrijdend inzicht. De uitvoering staat wat ons betreft centraal. Naarmate we verder komen in de transities, gaat de verduurzaming steeds meer mensen en bedrijven echt raken. Dit leidt tot positieve verandering, maar ook tot spanningen en een achterhoedegevecht vanuit gevestigde belangen.

Nu is het zaak voor ons om eerlijk, open en koersvast te blijven en zo veel mogelijk mensen, politici, ambtenaren en bedrijven mee te nemen in de verandering die nodig is. Daarbij is het van groot belang dat iedereen stappen zet.

Wij zien voor onszelf een rol weggelegd om de 'lichtgroene' Nederlander te bereiken: mensen die wel een stap willen zetten, maar nog niet precies weten hoe.

Voor onze financiering zoeken we de breedte op door samen te werken met geïnteresseerde bedrijven, fondsen en donateurs. Het belang is groot, en dat zien gelukkig steeds meer partijen. Dat verenigt ons in onze inspanningen voor een duurzame toekomst voor iedereen.

Graag bedank ik onze donateurs, partners en financiers voor hun steun en vertrouwen, de leden van de Raad van Toezicht voor hun wijze raad en betrokkenheid, en de medewerkers en vrijwilligers van Natuur & Milieu voor hun ongekende gedrevenheid en inzet!

Marjolein Demmers
Directeur

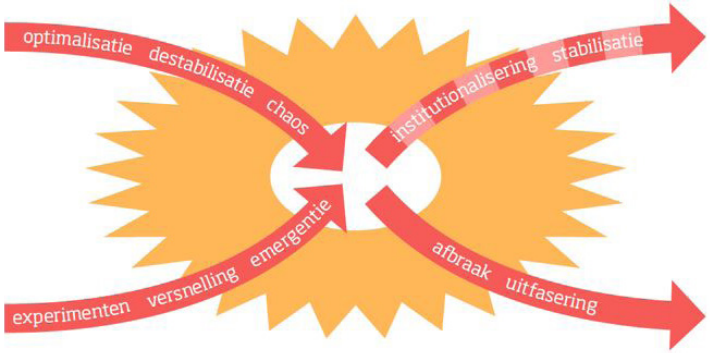
ONZE VISIE & MISSIE

Fossiele brandstoffen, intensieve landbouw en het opgebruiken van grondstoffen zorgen voor verandering in ons klimaat en de natuur, met grote gevolgen voor ons en de komende generaties. Het moet nu echt anders en dat kan gelukkig ook: Natuur & Milieu gelooft in een duurzame toekomst voor iedereen. Een toekomst waarin we leven, wonen en werken zonder een negatief effect op het klimaat en de natuur. Om dat te bereiken werken we samen met anderen aan duurzame oplossingen.

We leggen de komende jaren onze focus op een klimaatneutrale samenleving in 2050 en het herstel van biodiversiteit. Daarvoor is het nodig dat we een omslag in gang zetten naar een duurzame energievoorziening, een emissievrije mobiliteitssector, een toekomstbestendig voedselsysteem en een circulaire economie.

Dit doen we door duurzame alternatieven en maatregelen te stimuleren en vervuilende activiteiten af te remmen of om te buigen. We werken daarbij aan de hand van een verandertheorie. Per thema stellen we onze doelen vast en analyseren we de marktsituatie aan de hand van het transitiemodel van DRIFT. Op basis van deze analyse bepalen we wat er moet gebeuren op het gebied van beleid (overheid), aanbod (bedrijven) en vraag (mensen), en met welke interventies Natuur & Milieu de meeste impact kan behalen.

Onze interventies zijn gebaseerd op onze kernwaarden: we laten feiten spreken, versnellen oplossingen en werken samen. We werken aan verduurzaming op basis van onafhankelijk wetenschappelijk onderzoek, studies van planbureaus en adviesraden en gerenommeerde experts. We wijzen niet alleen op het probleem, maar zoeken naar oplossingen. Dat doen we in samenwerking met inhoudelijke experts, bedrijven, mensen, overheden en ngo's. Op die manier maken we de markt duurzaam, wordt de samenleving klimaatneutraal en verbeteren we de biodiversiteit. Met oog voor de sociale context, want verandering is mensenwerk.

Figuur 1: Transitiemodel DRIFT

ONZE AANPAK

Om een duurzame toekomst te bereiken, is systeemverandering nodig. Natuur & Milieu gelooft dat verandering voortkomt uit goed samenspel tussen overheid, bedrijven en mensen. Zij beïnvloeden en versterken elkaar, en hebben allemaal een rol.

Lobby richting overheden

Zonder gericht sturende overheden zijn een klimaatneutrale samenleving en herstel van biodiversiteit onhaalbaar. Met goed beleid, wetten en regelgeving worden duurzame oplossingen aantrekkelijk voor iedereen en worden vervuilende activiteiten aangepakt. Daarom oefenen we druk uit op de overheden en politiek om duurzame maatregelen vast te leggen en vervuiling te verbieden, te begrenzen of te beprijzen. Naast deze actieve lobby werken we ook samen met verschillende overheden. Dat doen we op nationaal niveau, denk aan het Klimaatakkoord, met provincies, zoals in de campagne Auto van de Straat, en met gemeenten, waaronder in Nederland Zoemt.

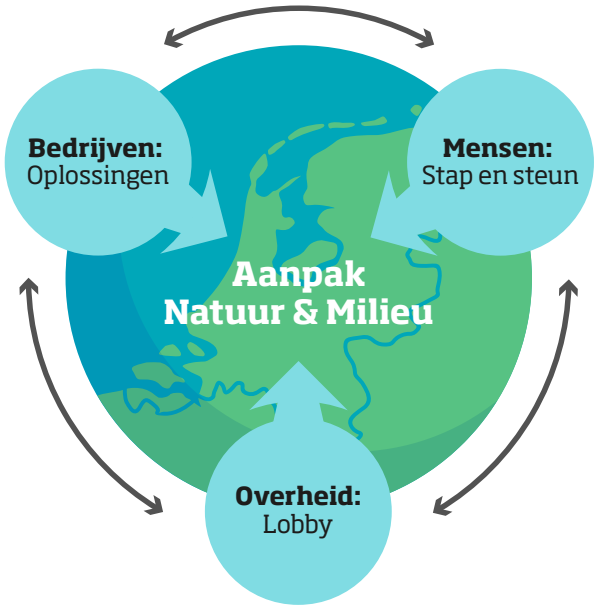
Samenwerking met bedrijven

Met bedrijven werken we aan duurzame oplossingen. We stimuleren een duurzaam aanbod van producten en diensten en vergroten de vraag daarnaar. Bij onze samenwerkingen staan onze duurzame doelstellingen altijd voorop. Onze partnerships zijn gebaseerd op gelijkwaardigheid en een gemeenschappelijk doel, bijvoorbeeld minder vlees eten of het stimuleren van autodelen met elektrische auto's. Daarbij houden we de concrete resultaten en milieu-impact in het oog.
We selecteren bedrijven die goed aansluiten bij onze doelen. Regelmatig trekken we met deze bedrijven samen op om onze lobby in Den Haag kracht bij te zetten en marktverandering re realiseren.

Stimuleren van mensen

We helpen mensen bij het maken van duurzame keuzes en vragen hun steun om ook anderen in beweging te zetten. Dat is het uitgangspunt van onze campagnestrategie.

Wij geloven dat we snel impact realiseren als een grote groep een kleine stap zet. We stimuleren bijvoorbeeld de vraag naar duurzame producten door het bieden van een positief handelingsperspectief. Daarbij informeren we mensen ook over ontwikkelingen in de markt, op het gebied van bijvoorbeeld energiebesparing, minder vlees eten en anders reizen. Wij maken het simpel en laten zien dat het kan. We richten ons hierbij op de 'lichtgroene' doelgroep, omdat we denken dat daar de grootste verandering nodig is. Vaak is een wijziging in beleid belangrijk om impact te realiseren. Dan vragen we steun van mensen, om met maatschappelijk draagvlak veranderingen bij de politiek te realiseren.

Figuur 2: Onze aanpak

PROJECT:
GROEN HERSTEL

Bekijk de projectpagina

We zorgden ervoor dat het Nationaal Groeifonds, een nieuw investeringsfonds van de overheid, aan groene criteria voldoet

IMPACTDOEL: DE GROTE INVESTERINGEN VOOR HERSTEL NA CORONA INZETTEN OM DE ECONOMIE TOEKOMSTBESTENDIG TE MAKEN

IMPACTDOEL: DE GROTE INVESTERINGEN VOOR HERSTEL NA CORONA INZETTEN OM DE ECONOMIE TOEKOMSTBESTENDIG TE MAKEN.

Wat houdt het project in?

2020 stond in het teken van het overwinnen van het coronavirus.
Het kabinet stelde veel in het werk om levens te redden, en tegelijkertijd de beschadigde economie te herstellen. Wij maakten ons er hard voor dat het kabinet dit moment aangreep om groen uit de crisis te komen.

Dat wil zeggen: koersen op een economie die voorziet in de behoeften van de samenleving, niet bijdraagt aan klimaatverandering, slim omgaat met grondstoffen, en zorgt voor een gezonde leefomgeving en goede werkgelegenheid.

Samen met experts schreven we in april als eerste organisatie een groen investeringsplan. Ons plan richtte zich op sectoren met stuk voor stuk kansen voor verduurzaming: de luchtvaart, mobiliteit en openbaar vervoer=, energieproductie, bouw en installatie, landbouw en natuur, en de industrie.

Wat doen we in 2021?
2021 wordt een belangrijk verkiezingsjaar. We blijven aandacht vragen voor groen herstel, en willen onder andere afspraken hierover terugzien in het nieuwe regeerakkoord. Met een aantal bedrijven rollen we onze thuiswerkcampagne verder uit.

WAT HEBBEN WE GEDAAN EN BEREIKT IN 2020?

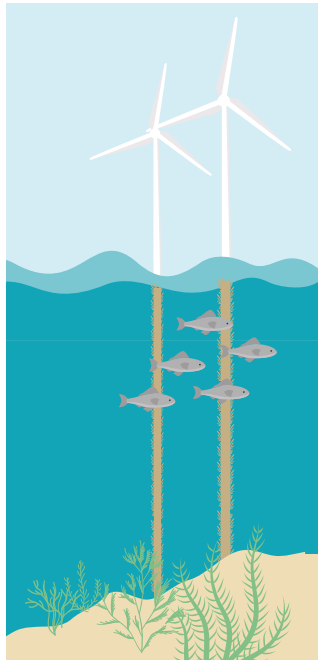
- We verspreidden ons plan onder ambtenaren op de ministeries van Economische Zaken, Financiën en Algemene Zaken, bespraken het met Kamerleden en berichtten erover in de media. We voerden vele gesprekken met stakeholders over ons plan en over de vraag hoe we groen uit de crisis kunnen komen.
- Trouw publiceerde een interview met onze directeur over groen herstel.
- We gingen met 50 donateurs digitaal in gesprek over hun ideeën over groen herstel.Onderdeel van het groene investeringsplan was meer aandacht voor thuiswerken. Als één op de tien mensen met een baan anderhalve dag per week meer thuis werkt, scheelt dat **3 miljard kilometers** aan woon-werkverkeer per jaar. Ons onderzoek bereikte veel mensen door alle media-aandacht. Ook inspireerden we mensen met blogs en tips in onze #zowilikwerken-campagne.
- **We zorgden ervoor dat het Nationaal Groeifonds, een nieuw investeringsfonds van de overheid, aan groene criteria voldoet.**

THEMA: MINDER FOSSIEL & MEER DUURZAME ENERGIE

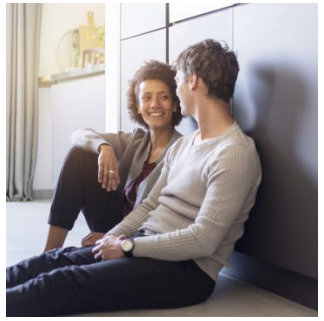

ONZE VISIE

In Nederland is de energievoorziening nog voor het overgrote deel gebaseerd op fossiele bronnen. Meer dan 60 procent van de CO_2-uitstoot is toe te schrijven aan de productie van warmte en elektriciteit.

Om klimaatverandering tegen te gaan, is het noodzakelijk zo snel mogelijk over te schakelen op een duurzame energievoorziening.

Om dit te bereiken is een trendbreuk nodig. We ontmoedigen het gebruik van fossiele bronnen. We stimuleren duurzame energiebronnen en energiebesparing, met isolatie als belangrijkste stap. En we lobbyen voor effectief klimaatbeleid dat de juiste marktvoorwaarden schept.
Ook pakken wij de rol op om breed draagvlak te krijgen voor deze transitie.

2020 IN HET KORT

Uitvoering Klimaatakkoord

Na anderhalf jaar intensieve onderhandelingen aan de klimaattafels ondertekende Natuur & Milieu in 2019 het Klimaatakkoord. In 2020 werkten we actief aan de uitvoering van de afspraken daaruit, waaronder verduurzaming van elektriciteit, warmte en de industrie. Zo maakten we ons hard voor uitwerking van de CO_2-heffing in de industrie. Daarnaast werkten we mee aan de uitfasering van gas in de gebouwde omgeving.

Warmte

In 2019 sloegen we met warmtebedrijven en de Natuur- en Milieufederaties de handen ineen in het Warmtepact. Het doel is de groei en verduurzaming van warmtenetten te versnellen. Warmtenetten zijn nodig om Nederland aardgasvrij te laten wonen. Als onderdeel van dit Warmtepact startten we in 2020 samen met een aantal warmtebedrijven en de Natuur- en Milieufederaties de campagne 'Het ware verhaal van het warmtenet'.
In de aanloop naar aardgasvrij wonen willen we mensen bekender maken met warmtenetten en ze informeren over de rol en kansen ervan in de energietransitie.

Isolatie

Voor de transitie naar een duurzame energievoorziening is isolatie de komende jaren heel belangrijk. Wij vinden dat de overheid daarbij financieel moet helpen. Daarom bedachten we het isolatietegoed: een subsidie die isoleren voor iedereen betaalbaar maakt. We lieten CE Delft de opbrengsten doorrekenen. De Tweede Kamer stemde voor een motie waarin ons onderzoek centraal stond, met de oproep dat het kabinet er verder werk van maakt. Daarnaast inspireerden we mensen via een grote ludieke campagne om hun huis te isoleren; de campagne bereikte 2,5 miljoen mensen. De Volksbank nam de aanpak van ons campagneplatform Slimwoner over in een eigen 'platform Woningverbeteraars'.

Zekergroen Energiecollectief

Het aandeel duurzaam opgewekte stroom dat in Nederland wordt geleverd, stagneert. In het huidige lage tempo duurt het tot na 2050 tot overal in Nederland groene stroom wordt geleverd. Om consumenten te helpen bij een duurzame keuze en de energietransitie te versnellen, startten wij samen met de Consumentenbond het Zekergroen Energiecollectief. Dit nieuwe collectief levert alleen volledig groene stroom van leveranciers met een hoge duurzaamheidsscore uit de stroomranking van Natuur & Milieu. Er waren 15.000 inschrijvingen in 2020 en drie mooie aanbiedingen van Greenchoice, Pure Energie en Van de Bron. Het collectief herhalen we in 2021.

Kolen op de schop

Natuur & Milieu pleit al jaren voor het zo snel mogelijk sluiten van de kolencentrales. In 2020 stelde het ministerie van Economische Zaken en Klimaat vanwege het Urgenda-vonnis een regeling op zodat er nog een centrale gesloten kan worden. Als dit lukt, blijven er nog drie kolencentrales over, die uiteindelijk in 2030 moeten sluiten. Een grote verbetering, wetende dat er in 2015 nog tien kolencentrales draaiden.

PROJECT:
CO_2-HEFFING VOOR DE INDUSTRIE

Bekijk de projectpagina

49 PROCENT CO_2-REDUCTIE

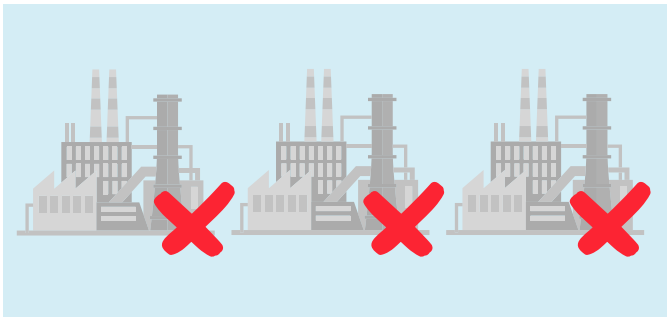
Het is gelukt: mede door onze inzet werd in december de nationale CO_2-heffing voor de industrie een feit

IMPACTDOEL: CO_2-REDUCTIE IN DE INDUSTRIE REALISEREN ZONDER VRIJBLIJVENDHEID

IMPACTDOEL: CO_2-REDUCTIE IN DE INDUSTRIE REALISEREN ZONDER VRIJBLIJVENDHEID.

Wat houdt het project in?

In het Nederlandse Klimaatakkoord staan afspraken voor minimaal 49 procent reductie van de CO_2-uitstoot in 2030. De industrie stoot veel CO_2 uit en moet daarom flink aan de slag.

Door te verduurzamen kan de industrie koploper worden in de strijd tegen klimaatverandering. Hierdoor ontstaan kansen voor de bedrijven zelf, en voor de Nederlandse economie en werkgelegenheid. Het beprijzen van vervuiling is daarbij onmisbaar. Het neemt de vrijblijvendheid weg, door stevige kosten te verbinden aan vermijdbare uitstoot. Dat maakt duurzame maatregelen aantrekkelijk. Wij onderhandelden daarom over een plek voor een CO_2-heffing in het Klimaatakkoord. In 2020 hielpen wij mee deze afspraak succesvol te vertalen in wetgeving.

Wat doen we in 2021?

De CO_2-heffing op de vermijdbare CO_2-uitstoot is een belangrijke eerste stap om duurzaam ondernemen concurrerend te maken. Maar we zijn er nog niet. In een duurzame samenleving wordt álle uitstoot belast. Helaas koos het kabinet daar niet voor. Een aantal politieke partijen heeft gelukkig ambitieuze plannen voor een uniforme, economiebrede CO_2-heffing die ze in het regeerakkoord willen krijgen. Dus we zetten onze missie voort in 2021 en blijven gesprekken voeren met politici en ambtenaren om de volgende stap te realiseren.

WAT HEBBEN WE GEDAAN EN BEREIKT IN 2020?

- We dachten uitgebreid mee met het ministerie van Economische Zaken en Klimaat en het ministerie van Financiën over de vormgeving van deze CO_2-heffing. Om ervoor te zorgen dat het uitgewerkte wetsvoorstel verder aangescherpt werd met onze input en kon rekenen op draagvlak in politiek Den Haag, voerden we veel gesprekken met betrokken bewindspersonen, ambtenaren, politici, Kamerleden en fractiemedewerkers. We organiseerden steun in de Tweede en Eerste Kamer.
- Dit alles deden we in nauwe samenwerking met Greenpeace, de Natuur- en Milieufederaties, Milieudefensie en de Jonge Klimaatbeweging. Om dit belangrijke moment ook te delen met onze achterban, lichtten we er een aparte pagina over uit op onze website, met tekst en een video: www.natuurenmilieu.nl/industrie.
- **Het is gelukt: mede door onze inzet werd in december de nationale CO2-heffing voor de industrie een feit.**

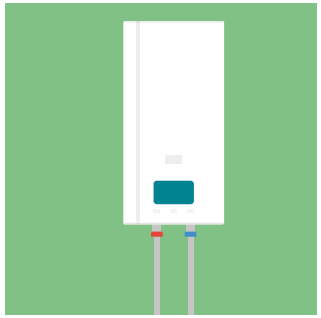
CAMPAGNE: SLIMWONERPLATFORM

Bekijk de projectpagina

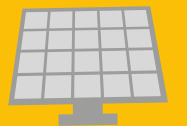
We bereikten maar liefst 3 miljoen mensen. Ruim 10.000 mensen klikten door naar de tijdelijke actiepagina hallowatdenk-jezef.nl

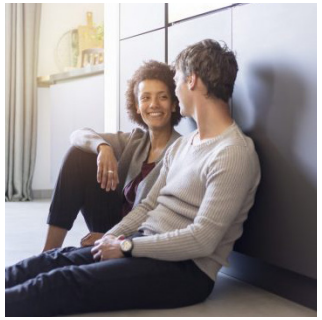
592 MENSEN SCHREVEN ZICH IN VOOR ONS E-MAILSTAPPENPLAN

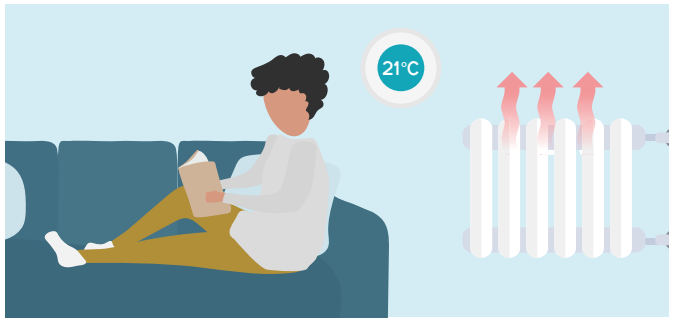

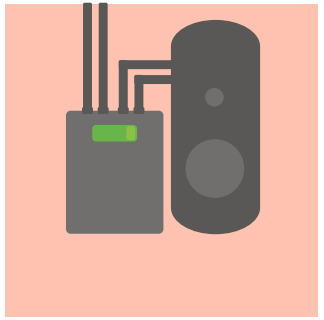
1.357 mensen deden mee en ontvingen via de actiepagina www.klaarvoornieuwewarmte.nl een stappenplan en sticker voor op de cv-ketel

IMPACTDOEL: INSPIREREN EN ADVISEREN VAN EEN GROTE GROEP NEDERLANDERS OM HUN HUIS TE VERDUURZAMEN

IMPACTDOEL: INSPIREREN EN ADVISEREN VAN EEN GROTE GROEP NEDERLANDERS OM HUN HUIS TE VERDUURZAMEN.

Wat houdt het project in?

In 2014 startten wij ons platform www.slimwoner.nl. Wat begon met een succesvolle inkoopactie voor spouwmuurisolatie resulteerde in de loop van de jaren tot een compleet platform voor energiebesparende maatregelen.

Met campagnes als de Warme Huizen Dagen wisten we een groot publiek te bereiken en te stimuleren een duurzame stap te zetten. We ontwikkelden onze eigen woningtest, waarmee bezoekers binnen 5 minuten een eerste persoonlijk advies ontvingen over energiebesparende maatregelen voor de woning.

WAT HEBBEN WE GEDAAN EN BEREIKT IN 2020?

- In maart stimuleerden we met de campagne 'Dit is het moment' mensen om isolerende maatregelen niet uit te stellen. **592 mensen schreven zich in voor ons e-mailstappenplan.** Door corona had de campagne echter niet het succes waarop we hoopten.
- In november organiseerden we de campagne 'Hallo wat denk je zelf'. Uit onderzoek weten we dat de benodigde investeringen voor isolerende maatregelen vaak de grootste belemmering zijn om over te gaan tot actie. Daarom focust deze campagne juist op het financiële voordeel dat isolatie kan opleveren. Het was een campagne met een knipoog, gericht op een groep die minder bezig is met duurzame maatregelen. **We bereikten maar liefst 3 miljoen mensen. Ruim 10.000 mensen klikten door naar de tijdelijke landingspagina www.hallowatdenkjezelf.nl,** met toegankelijke informatie over isoleren, afgestemd op de behoeften van deze doelgroep.
- In december lanceerden we de 'Zet 'm op 50'-campagne. Samen met onze partners Greenchoice en Volksbank, en in samenwerking met Milieu Centraal, namen we mensen stap voor stap mee naar het gasloos verwarmen van woningen. We lieten mensen testen of hun huis klaar is voor duurzame warmte door de temperatuur van de cv-ketel te verlagen naar 50 graden. Is de woning met deze temperatuur comfortabel te verwarmen, dan is de woning klaar voor nieuwe warmte. Lukt dat niet, dan is isoleren het advies. **1.357 mensen deden mee en ontvingen via de actiepagina www.klaarvoornieuwewarmte.nl een stappenplan en sticker voor op de cv-ketel.** Volgend jaar geven we hier een vervolg aan.

Met betrouwbare leveranciers creëerden we een structureel en compleet aanbod, van isolatie tot zonnepanelen. Elk jaar wisten, mede door de samenwerking met onze partners Greenchoice en Volksbank, zo'n 100.000 woningeigenaren ons platform te vinden.

Wat doen we in 2021?

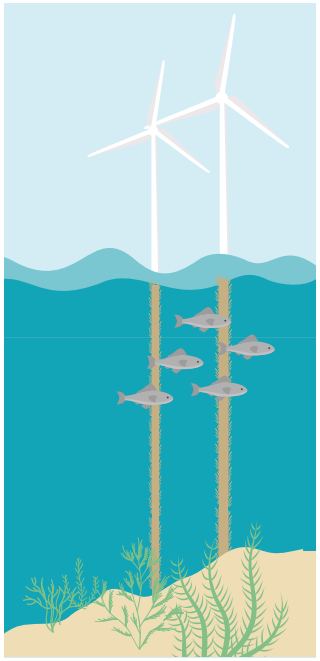
De afgelopen jaren richtten steeds meer organisaties en bedrijven zich op het adviseren van huiseigenaren over het verduurzamen van hun huis. Wij moedigen dit aan. Hierdoor stimuleren we gezamenlijk steeds meer mensen om hun huis te verduurzamen. Onze rol verandert daardoor ook.

We brengen het platform Slimwoner dit jaar onder bij www.natuurenmilieu.nl. We richten ons nog steeds op het verduurzamen van de woningen in Nederland. Isolatie is in verkiezingsjaar 2021 één van onze speerpunten. Anders dan in voorgaande jaren richten we onze aandacht ook op de politiek. We pleiten voor de invoering van een Nationaal Isolatieprogramma en versterken deze boodschap met een campagne. Daarnaast zijn wij partner van het platform van Volksbank www.woningverbeteraars.nl.

In het najaar creëren we meer bewustzijn over isolatie met een campagne, en geven we de campagne 'Zet 'm op 50' een vervolg. Duurzaam wonen gaat niet alleen over isoleren en warmte; ook de kansen en gevaren voor biodiversiteit in de gebouwde omgeving krijgen steeds meer aandacht. Daarom starten we in 2021 een eerste campagne over groene daken op schuurtjes, uitbouw en garages.

PROGRAMMA: DE RIJKE NOORDZEE

Bekijk de projectpagina

We onderhandelden in 2020 stevig met natuurorganisaties, vissers, gas- en oliesector, windsector en overheden over een Noordzeeakkoord. Dit akkoord is begin 2021 door de Tweede Kamer aangenomen en wordt de komende periode verder uitgewerkt in wetgeving

2.400 OESTERS UITGEZET

De Rijke Noordzee

IMPACTDOEL: DRAAGVLAK CREËREN VOOR OPSCHALEN VAN WIND-OP-ZEE MET EEN POSITIEF EFFECT OP ONDERWATERNATUUR

Een van de successen in het Noordzeeakkoord is dat bij alle toekomstige windparken natuurversterkend en -beschermend wordt gebouwd volgens de dan geldende best practices

IMPACTDOEL: DRAAGVLAK CREËREN VOOR OPSCHALEN VAN WIND-OP-ZEE MET EEN POSITIEF EFFECT OP ONDERWATERNATUUR.

Wat houdt het project in?

De komende jaren verrijzen er veel windparken op de Noordzee om klimaatverandering tegen te gaan. Deze windparken bieden, naast duurzame energieopwekking, kansen en risico's voor onderwaternatuur. Met De Rijke Noordzee stimuleren we dat de bouw van windparken op de Noordzee voortaan hand in hand gaat met natuurversterking.

Want door menselijk ingrijpen en ziektes zijn de natuurlijke riffen hier nagenoeg verdwenen.

In 2019 kregen Natuur & Milieu en Stichting De Noordzee 8,5 miljoen euro uit het Droomfonds van de Nationale Postcode Loterij. Hiermee bouwen we de komende jaren op een aantal locaties in Nederlandse windparken levende riffen met onder meer oesters, mosselen en kokerwormen. Vanaf 2019 is De Rijke Noordzee een eigen programma met een eigen organisatie. Begin 2020 tekenden we een convenant als start van een mooie samenwerking tussen natuurorganisaties en de windsector: De Rijke Noordzee was hiermee officieel geboren.

WAT HEBBEN WE GEDAAN EN BEREIKT IN 2020?

- In oktober zijn **2.400 oesters** uitgezet rondom de fundering van windturbines in de windparken Borssele 3 en 4 van Blauwwind. Daarvoor zijn speciale oestertafels gebruikt die bestand zijn tegen de zware stroming op de bodem van de zee. Met de proef onderzoeken we of de oesters op de steenbestorting rondom de windmolens gaan groeien en zich voortplanten.
- Met de kweeklijn in samenwerking met KOPON lukte het om uit Nederlandse platte oesters die vrij zijn van de oesterziekte Bonamia, nakomelingen te verkrijgen. Het 'broed' is inmiddels geplaatst in de Voordelta. Een belangrijke mijlpaal, omdat er nauwelijks ziektevrije platte oesters te krijgen zijn.
- De versterking van onderwaternatuur moet in wet- en regelgeving worden vastgelegd. Daarvoor onderhandelden we in 2020 stevig met natuurorganisaties, vissers, gas- en oliesector, windsector en overheden over een Noordzeeakkoord. **Dit akkoord is begin 2021 door de Tweede Kamer aangenomen en wordt de komende periode verder uitgewerkt in wetgeving.**
- **Een van de successen in het Noordzeeakkoord is dat bij alle toekomstige windparken natuurversterkend en -beschermend wordt gebouwd volgens de dan geldende best practices.**

Wat doen we in 2021?

In 2021 plaatsen we bij verschillende windparken kunstmatige riffen en oesters. Hieronder zijn 2 hectare platte oesters in de voormalige oestergronden ten noorden van de Waddenzee. In nauwe samenwerking met de wind- en watersector onderzoeken wij hoe kreeften en kabeljauwen zich gedragen rondom nieuwe buisriffen.

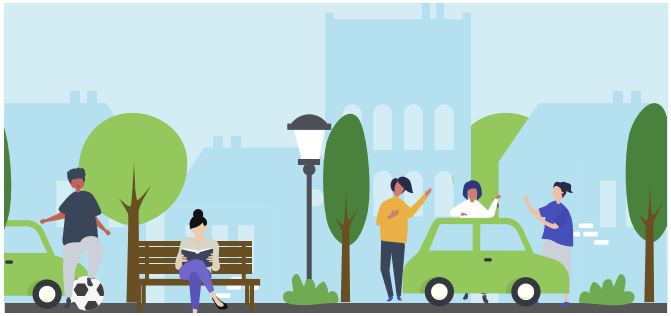
We plaatsen kunstmatige structuren met reefcubes die speciaal voor ons zijn ontwikkeld. En we onderzoeken of grote gaten in windmolenpalen effect hebben op de biodiversiteit in de Noordzee.

Uiteraard gaan we verder met de kweek van platte oesters en blijven wij intensief monitoren, zodat we steeds meer leren over de beste omstandigheden en werkwijzen voor natuurontwikkeling in windparken.

De Rijke Noordzee

THEMA: MINDER, ANDERS & SCHONER REIZEN

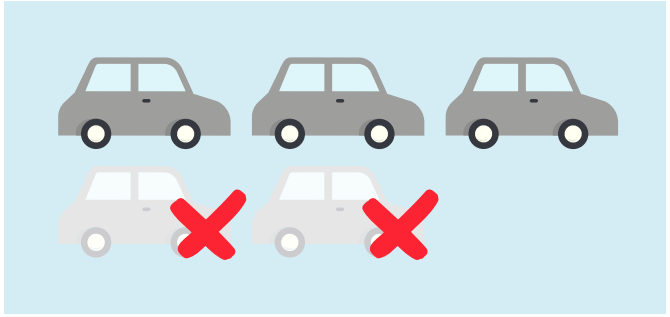

IMPACTDOEL: MINDER, ANDERE EN SCHONERE MOBILITEIT MET MINDER CO_2 -UITSTOOT.

ONZE VISIE

Om klimaatverandering tegen te gaan, moet in 2050 de hele mobiliteitssector vrij zijn van CO_2-uitstoot. Dat is een opgave, maar het kan. Het vraagt de komende jaren grote veranderingen op het gebied van minder, anders en schoner reizen.

We willen minder gebruik van fossiele brandstoffen en meer inzet van de fiets, het openbaar vervoer, elektrische deelauto's en duurzaam vrachtvervoer. Daarnaast is voor ons een andere manier van beprijzen van mobiliteit een belangrijk instrument om de mobiliteitstransitie tot een succes te maken. Oftewel: de invoering van rekeningrijden voor personenauto's. We willen een omslag maken naar het betalen voor het gebruik, in plaats van het bezit van een auto. In het Klimaatakkoord is afgesproken dat we dit systeem na 2025 invoeren. Wij maken ons hier al jaren hard voor.

Een ander speerpunt is de verduurzaming van de luchtvaart. Onze inzet is dat de klimaatdoelen voor de luchtvaart, net als die voor iedere andere sector, worden aangescherpt en geborgd in wetgeving. Belangrijk is dat de sector schonere brandstoffen gaat tanken in de vorm van duurzame bio- of synthetische kerosine. En wij willen dat meer Nederlanders kiezen voor een duurzame vakantie of duurzame zakelijke reis.

2020 IN HET KORT

Rekeningrijden

In 2020 startte de overheid een onderzoek naar mogelijkheden om het rekeningrijden verder uit te werken. Wij drongen erop aan hierin ook de gedifferentieerde kilometerheffing mee te nemen. De hoogte van deze heffing hangt dan af van hoe vervuilend en zwaar je auto is, hoe druk de wegen zijn waarop je rijdt en wanneer je rijdt. Onze voorkeursvariant is ook uitgewerkt in het onderzoek. Het is aan het volgend kabinet hierover een knoop door te hakken. Wij blijven hiervoor lobbyen en het gesprek aangaan met politici en ambtenaren.

Vrachtwagenheffing

Een voorloper van het rekeningrijden voor personenauto's is de vrachtwagenheffing. Dit is in onze ogen een noodzakelijke stap richting duurzaam en toekomstbestendig goederenvervoer over de weg.
Wij zetten ons dit jaar heel actief in om ervoor te zorgen dat deze afspraak uit het regeerakkoord op een goede manier wordt vertaald in wetgeving. In juni stemde de ministerraad in met het uiteindelijke wetsvoorstel, dat vervolgens naar de Raad van State ging. Helaas was het eind 2020 nog steeds niet naar de Tweede Kamer gestuurd. Wij blijven richting de politiek de druk opvoeren, zodat er in 2021 een aangenomen wetsvoorstel ligt.

Elektrisch rijden

Na jaren van lobbyen is in 2020 eindelijk een subsidie voor consumenten beschikbaar gesteld voor elektrisch rijden. Vanaf 1 juli konden consumenten 4.000 euro subsidie krijgen voor de aanschaf of privélease van een nieuwe elektrische auto, en 2.000 euro voor een tweedehands elektrische auto. Helaas was de pot voor nieuwe auto's al snel leeg. De komende jaren blijft Natuur & Milieu zich

ervoor inzetten elektrisch rijden voor meer mensen bereikbaar te maken.

Elektrisch autodelen

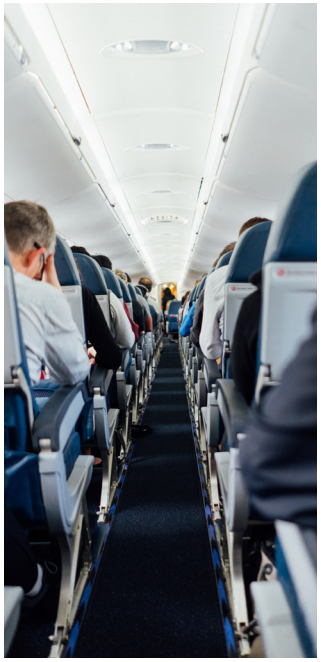
Met onze campagne Auto van de Straat willen we elektrisch autodelen in provincies stimuleren. Vanwege corona is Auto van de Straat in Gelderland doorgeschoven naar januari 2021, waar we met drie straten en zo'n honderd deelnemers van start gingen. In 2021 hopen we in meerdere provincies dit project te starten.

Stadslogistiek

Eind 2020 bereikten we met het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat en andere partijen een akkoord over de eisen voor stadslogistiek in zero-emissiezones. In het Klimaatakkoord was al afgesproken dat er op 1 januari 2025 dertig tot veertig grotere steden zijn met een zero-emissiezone voor stadslogistiek. Nu is dit concreter gemaakt. De invoering van deze zones is een belangrijke stap om het vervoer schoner te maken. In 2021 zetten wij samen met andere partijen onze handtekening onder de Uitvoeringsagenda Stadslogistiek. Dit document geeft duidelijkheid over de eisen die gaan gelden voor zero-emissiezones in steden.

PROGRAMMA: DUURZAME LUCHTVAART

Bekijk de projectpagina

Meer dan 10.000 Nederlanders deden voor Vakantie Zonder Vliegen de belofte om hun volgende vliegreis in te wisselen voor een vakantie met trein, bus, fiets of auto

EERLIJKE BELASTING OP VLIEGEN

IMPACTDOEL: LUCHTVAART WORDT VOLWAARDIG ONDERDEEL VAN HET NATIONALE KLIMAATBELEID

AFKICKKLINIEK VOOR VEELVLIEGERS

Mede door onze inzet staat in de Luchtvaartnota dat er een CO_2-plafond voor de luchtvaart moet komen

IMPACTDOEL: LUCHTVAART WORDT VOLWAARDIG ONDERDEEL VAN HET NATIONALE KLIMAATBELEID, IN LIJN MET DE DOELEN VAN HET PARIJS-AKKOORD.

Wat houdt het project in?

Vliegen is de meest vervuilende manier van transport, maar toch blijft de luchtvaartsector groeien. Geluidsoverlast en luchtverontreiniging belasten de lokale omgeving onacceptabel. Door de wereldwijde coronacrisis daalde het aantal vluchten sterk, maar de sector stuurt nog steeds aan op groei als de crisis voorbij is. Zonder ingrijpen blijft de klimaatimpact van de luchtvaart alsmaar groeien.

We moeten daarom anders en duurzamer gaan reizen, met de trein, elektrische (deel)auto of bus. Om dit te bereiken, lobbyen we bij de overheid om het beleid drastisch te veranderen. We werken samen met bedrijven in de Anders Vliegen-coalitie, zodat deze bedrijven minder zakelijke vlieguren maken, ook na corona. En we laten zien dat er steun is onder de Nederlandse bevolking voor aanpassing van het overheidsbeleid. We inspireerden duizenden mensen met mooie content, duurzame (online) reisgidsen en activerende campagnes. Op deze manier motiveren we mensen minder te gaan vliegen en te kiezen voor bestemmingen dichter bij huis die met trein, bus of auto te bereizen zijn.

WAT HEBBEN WE GEDAAN EN BEREIKT IN 2020?

- Wij willen dat de luchtvaart net als iedere andere sector voldoet aan de klimaatdoelen van Parijs. Een van de middelen om dit te bereiken is een nationaal **CO2-plafond voor deze sector. Mede door onze inzet staat in de Luchtvaartnota dat dit plafond moet worden onderzocht, en nam de Tweede Kamer twee moties aan zodat het plafond er komt.** Samen met het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat en andere experts werken we nu achter de schermen aan de inhoudelijke en juridische uitwerking ervan. Om de ambtenaren te inspireren, schreven we een rapport over een dergelijk plafond.
- Op de Vakantiebeurs begin januari (vóór de coronacrisis) richtten we een heuse **afkickkliniek in voor veelvliegers.** Veel mensen en media reageerden positief op onze ludieke campagne om mensen af te helpen van hun vliegverslaving. Ook inspireerden we mensen met een duurzaam reisgidsje vol droombestemmingen dicht bij huis.
- In mei ondertekenden **zestienduizend mensen** onze oproep 'Terug naar de tekentafel'. Daarmee lieten ze een duidelijk protest horen tegen de Luchtvaartnota van het kabinet. Het kabinet stelt amper grenzen aan de groei van de luchtvaart. Wij blijven ons inzetten voor een duurzaam luchtvaartbeleid.

WAT HEBBEN WE GEDAAN EN BEREIKT IN 2020?

- **Meer dan 10.000 Nederlanders deden voor Vakantie Zonder Vliegen de belofte om hun volgende vliegreis in te wisselen voor een vakantie met trein, bus, fiets of auto.**
- Vliegtickets zijn vrijgesteld van btw en er zit geen accijns op kerosine. **Wij lobbyden voor een eerlijke belasting op vliegen. En ondanks veel verzet in de Tweede en Eerste Kamer, komt er een vliegtaks van 7,45 euro per ticket. Het is een eerste stap, maar wij zetten ons in voor een hoger bedrag.**
- **24 grote bedrijven voerden een aantal best practices door om hun klimaatvoetafdruk op vliegen te verminderen** door minder het vliegtuig te pakken. Uit ons opinieonderzoek bleek dat bedrijven minder willen vliegen na de coronacrisis. Om ze concrete handvatten te bieden, lanceerden we samen met de Anders Reizen-coalitie De Vliegwijzer.

Wat doen we in 2021?

Met feiten, praktijkvoorbeelden en publieke steun hebben we een sterke positie opgebouwd om de groei van de luchtvaart te stoppen en alternatieven te verbeteren. Met deze steun proberen we Den Haag ertoe te bewegen structurele maatregelen te nemen, zoals beprijzen, en alternatieven als de trein te bevorderen. Bij het nieuwe kabinet maken we ons hard voor een CO_2-plafond voor de luchtvaart, meer duurzame brandstoffen en verdere beprijzing van milieuschade.

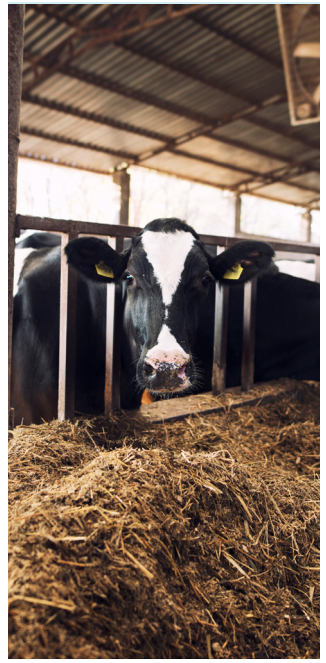

THEMA: OP WEG NAAR EEN TOEKOMSTBESTENDIG VOEDSELSYSTEEM

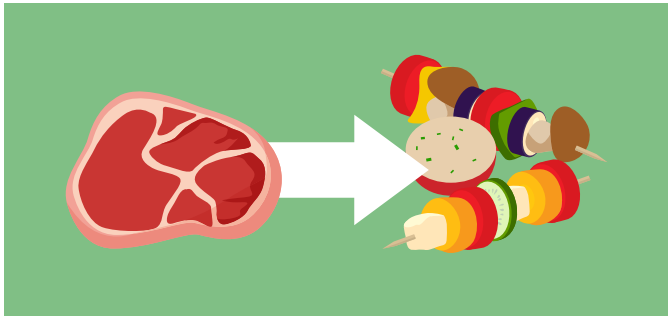

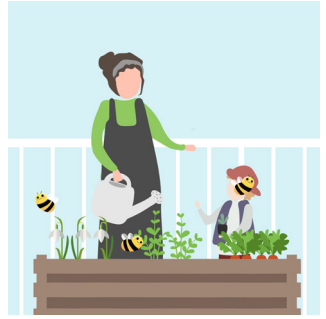

IMPACTDOEL: WE PRODUCEREN EN CONSUMEREN GEZOND VOEDSEL, ZONDER SCHADE AAN DE OMGEVING EN ZONDER BIJDRAGE AAN KLIMAATVERANDERING.

ONZE VISIE

Voor een toekomstbestendig voedselsysteem moeten we anders consumeren én produceren. Wij willen dit bereiken door de omslag te bevorderen naar een natuurinclusieve kringlooplandbouw in 2050. Daarbij zijn alle kringlopen gesloten en is er een positieve verhouding tot de natuur.

Ons toekomstbeeld is dat dieren volledig worden gevoerd vanuit reststromen. Daarom willen we dat de mestproductie in Nederland drastisch wordt teruggebracht. Dit is onder andere belangrijk voor de waterkwaliteit, die sterk onder druk staat doordat mest en bestrijdingsmiddelen zich in het water mengen. De mest die er is, benutten we op Nederlandse bodem zonder dat dit de bodem- en waterkwaliteit schaadt. Het aantal dieren wordt bepaald door het beschikbare volume van reststromen en beschikbare landbouwgrond waarop mest kan worden afgezet.

Om deze omslag te bereiken, is het belangrijk dat Nederland de komende jaren duidelijke doelen stelt op het gebied van landbouw en voedsel. Daarnaast pleiten we voor een beter verdienmodel voor boeren die willen omschakelen. Dat staat centraal in onze lobby richting de overheid. Met bedrijven werken we samen om te laten zien dat deze omschakeling mogelijk is. Mensen inspireren we om anders te consumeren. Daarom werken we verder met het Menu van Morgen: een duurzaam consumptiepatroon voor de toekomst, met aandacht voor minder dierlijke en meer plantaardige eiwitten.

2020 IN HET KORT

Uitvoering Klimaatakkoord

In 2020 zette Natuur & Milieu zich ervoor in dat de maatregelen die afgesproken zijn in het Klimaatakkoord, worden uitgevoerd. Dat deden we door vele gesprekken te voeren met minister Schouten van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV), hoge ambtenaren en de sector.

Stikstof

In mei 2019 verklaarde de rechter de PAS (Programma Aanpak Stikstof) ongeldig, met grote gevolgen voor de bouw, en leidend tot grote druk op met name de landbouwsector. De uitstoot van stikstof bedreigt de biodiversiteit in natuurgebieden en de kwaliteit van ons oppervlakte- en drinkwater, en brengt schade toe aan de volksgezondheid. Een adviescommissie onder leiding van Johan Remkes adviseerde om de stikstofdeken over Nederland te verdunnen. Daarvoor is een halvering van de totale uitstoot van stikstof binnen tien jaar nodig.
Wij voerden gesprekken met deze commissie en omarmden het advies.

Voor Natuur & Milieu benadrukt de stikstofcrisis dat het huidige landbouwsysteem failliet is en dat er integrale en structurele oplossingen moeten komen. Daarom droegen we in 2020 tal van ideeën aan over hoe we de stikstofcrisis het hoofd kunnen bieden. Dat deden we in meerdere gesprekken met minister-president Rutte en minister Schouten (LNV), samen met andere natuur-, milieu- en boerenorganisaties. Het kabinet presenteerde

Meer over Nederland Zoemt

in december een nieuwe stikstofwet. Wat ons betreft was dit wetsvoorstel bij lange na niet voldoende om de natuur te redden. We pleitten voor een integraal beleid met heldere doelen die elkaar versterken in plaats van tegenwerken, het inprijzen van milieuschade en belonen van boeren die zich inzetten voor meer biodiversiteit en een schone leefomgeving.

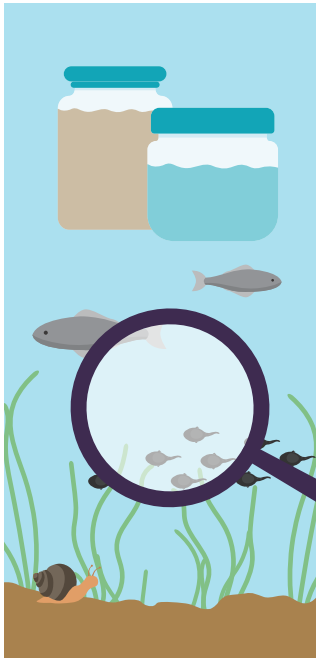
Nederland Zoemt

Wilde bijen zijn van cruciaal belang voor onze voedselvoorziening. Door de schaalvergroting in de landbouw, door verstedelijking en door groenbeheer is meer dan de helft van de 358 soorten bedreigd. Met het project Nederland Zoemt verbeteren we structureel de voedselvoorziening en nestgelegenheid voor wilde bijen in Nederland. We richten ons daarbij op gemeenten en publiek.

We ontwikkelden nieuwe richtlijnen voor gemeenten, op basis waarvan bijvriendelijk beheer gestart kan worden. In de jaarlijkse verkiezing van Bijvriendelijkste Gemeente van Nederland, wist Utrecht dit jaar de eerste prijs te behalen. In samenwerking met supermarktketen Lidl deelden we in 2020 2.500 biologische bloembollenpakketten met lesmateriaal uit aan basisscholen. Zo leerden kinderen meer over het nut van wilde bijen en hun voedsel- en nestwensen. Daarnaast organiseerde Natuur & Milieu, samen met IVN, LandschappenNL en Naturalis, ook dit jaar weer de Nationale Bijentelling. Met een recordaantal tellers, ruim 10.000, was dit het meest succesvolle teljaar ooit. Kleine aanpassing op eerdere jaren: er werd dit jaar alleen in de eigen tuin en op het eigen balkon geteld vanwege de coronamaatregelen.

PROJECT: SCHOON WATER

Bekijk de projectpagina

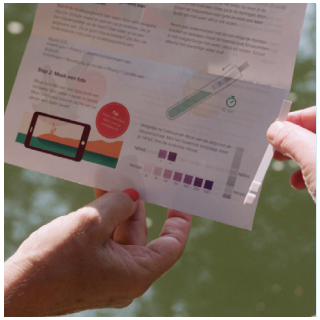

15.000 MEETKITS EN 2600 LOCATIES

IMPACTDOEL: EFFECTIEF BELEID VOOR HET VERBETEREN VAN WATERKWALITEIT IN KLEINE WATEREN

1 OP DE 5 WATEREN IS VAN GOEDE KWALITEIT

IMPACTDOEL: EFFECTIEF BELEID VOOR HET VERBETEREN VAN WATERKWALITEIT IN KLEINE WATEREN.

Wat houdt het project in?

De waterkwaliteit in Nederland is momenteel ruim onvoldoende. De biodiversiteit in en rond het water staat daardoor onder druk. Terwijl schoon water de bron is van ons leven. Het is de basis van ons voedselsysteem en van cruciaal belang voor de biodiversiteit. Het zorgt ervoor dat we veilig kunnen zwemmen en betaalbaar drinkwater hebben van hoge kwaliteit.

Naast riooloverstort zijn met name (kunst)mest en bestrijdingsmiddelen de boosdoeners, waardoor de transitie naar duurzame kringlooplandbouw nóg urgenter wordt. Natuur & Milieu werkt met de ASN Bank en de waterschappen aan het verbeteren van de waterkwaliteit, en aan meer betrokkenheid van burgers bij het onderwerp. Door burgeronderzoek komt watervervuiling eerder in beeld.

Wat doen we in 2021?

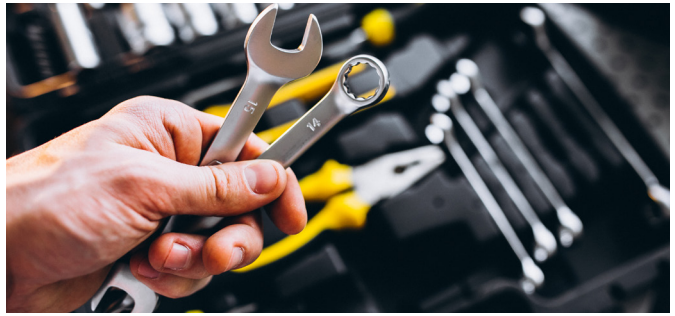
In 2021 werken we met zo veel mogelijk waterpartners verder aan dit project, onder andere door samen met alle waterschappen het burgeronderzoek op te schalen. Ook blijven we werken aan een overgang naar kringlooplandbouw en lobbyen we voor strengere wetgeving voor mest en bestrijdingsmiddelen, de belangrijkste vervuilingsbronnen.

WAT HEBBEN WE GEDAAN EN BEREIKT IN 2020?

- Veel mensen deden mee met het burgeronderzoek: we verspreidden **15.000Watermonsters-meetkits** en ontvingen resultaten van ruim **2.600 locaties**. Het was daarmee een zeer succesvol burgeronderzoek naar waterkwaliteit.
- We publiceerden samen met aantal waterschappen en de Unie van Waterschappen de onderzoeksresultaten. Deze resultaten werden breed door de media opgepakt. Helaas waren de resultaten wederom onvoldoende: **slechts één op de vijf** kleine wateren (zoals slootjes en vijvers) in Nederland is op de door ons gemeten parameters van goede kwaliteit. Meer meetgegevens zijn noodzakelijk om effectieve maatregelen te nemen om watervervuiling bij de bron aan te pakken.
- **We gebruikten de onderzoeksresultaten in onze lobby om waterkwaliteit op de politieke agenda te zetten, en te pleiten voor aanscherping van de wetgeving over mest.**

THEMA: SLIM, EFFICIENT & LANGDURIG GEBRUIK VAN GRONDSTOFFEN

IMPACTDOEL: HOOGWAARDIG GEBRUIK EN HERGEBRUIK VAN GRONDSTOFFEN.

ONZE VISIE

De manier waarop we nu omgaan met onze grondstoffen heeft grote gevolgen voor het klimaat, de natuur en het milieu. Daarom moeten we anders met grondstoffen omgaan om te voorkomen dat er steeds grotere tekorten en milieuschade ontstaan. Natuur & Milieu werkt aan een systeem waarin we grondstoffen duurzamer winnen, slimmer verwerken en beter recyclen, zodat we ze eindeloos kunnen gebruiken: een circulaire economie.

Binnen de opgave om te verduurzamen, kijken diverse sectoren in de economie steeds meer naar de inzet van biomassa. Biomassa is afkomstig van levend materiaal (meestal planten) en is daarmee hernieuwbaar.
De praktijk is echter weerbarstiger, want hernieuwbaar is niet automatisch hetzelfde als duurzaam. Zeker niet als de inzet van biomassa grootschalig wordt. Voor het gebruik van biomassa biedt onze Biomassavisie (2020) de kaders. Hierbij hebben we niet alleen aandacht voor de duurzame productie ervan, maar ook voor de optimale toepassing in onze economie. We laten zien hoe biomassa zo goed mogelijk in diverse sectoren kan worden ingezet: niet als brandstof, maar als grondstof.

2020 IN HET KORT

Mission Reuse

Grondstoffen zijn niet oneindig beschikbaar en het gebruik ervan kan zeer milieubelastend zijn. Om de omslag naar een circulaire economie aan te jagen, startten we in 2020 de grote campagne Mission Reuse. Hierin werken we samen met Enviu en het Recycling Netwerk. Ons doel is de komende jaren het gebruik van single-use plastics in Nederland terug te dringen.

Statiegeld

Na jaren lobbyen lukte het eindelijk om statiegeld op kleine flesjes ingevoerd te krijgen. Natuur & Milieu riep de politiek op om ook blikjes aan de wetgeving toe te voegen. In februari 2021 is deze oproep overgenomen: ook op blikjes komt statiegeld.

Biomassa

Het maatschappelijke debat over biomassa laaide het afgelopen jaar op en dat is terecht. Wij zetten in op beleid dat het behoud van natuur garandeert en ervoor zorgt dat biomassa daar wordt ingezet waar het echt nodig is. Dat deden we in 2019 door afspraken hierover in het Klimaatakkoord te krijgen. In 2020 onderhandelden we met werkgevers- en werknemersorganisaties om te komen tot een SER-advies. In dit advies staan de contouren van een beter biomassabeleid met duidelijke aanbevelingen. We lichtten in de Tweede Kamer tijdens een rondetafel ons standpunt toe: biomassa moet primair gezien worden als grondstof in plaats van brandstof. Het kabinet nam een deel van dit advies over, maar vertaalde het nog te weinig in daden.

Vervuiler betaalt

Een circulaire economie is alleen concurrerend als de milieuschade van het productieproces of de verwerking van grondstoffen, wordt meegerekend in de kostprijs. Denk aan de vervuiling van water, bodem en lucht. Om breder draagvlak te krijgen voor dit principe in de aanloop naar de verkiezingen van 2021, schreven we een visie op het

inprijzen van milieuschade. We besteedden aandacht aan groene belastingen, producentenverantwoordelijkheid en statiegeldsystemen.

We brachten deze visie onder de aandacht bij beleidsmakers en de commissies van verschillende politieke partijen die de verkiezingsprogramma's schrijven. We merken dat steeds meer politieke partijen het principe 'de vervuiler betaalt' omarmen.

BEREIK

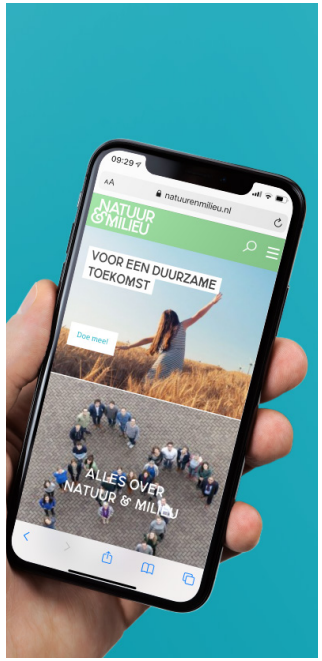

507.989 UNIEKE WEBSITE-BEZOEKERS

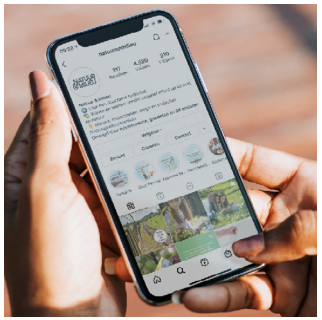
Het aantal vermeldingen in de media (vrije publiciteit) steeg met 15 procent ten opzichte van 2019, tot een totaal van 1.497

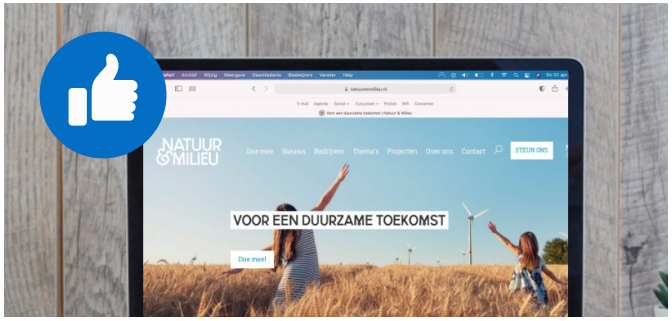

72.350 NIEUWS-BRIEFABONNEES

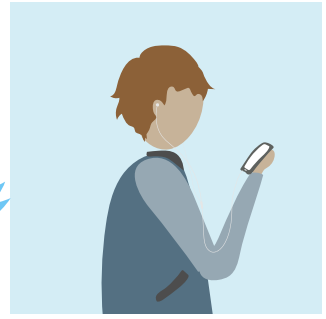

67.661 VOLGERS OP SOCIAL MEDIA

ONLINE ACHTERBAN

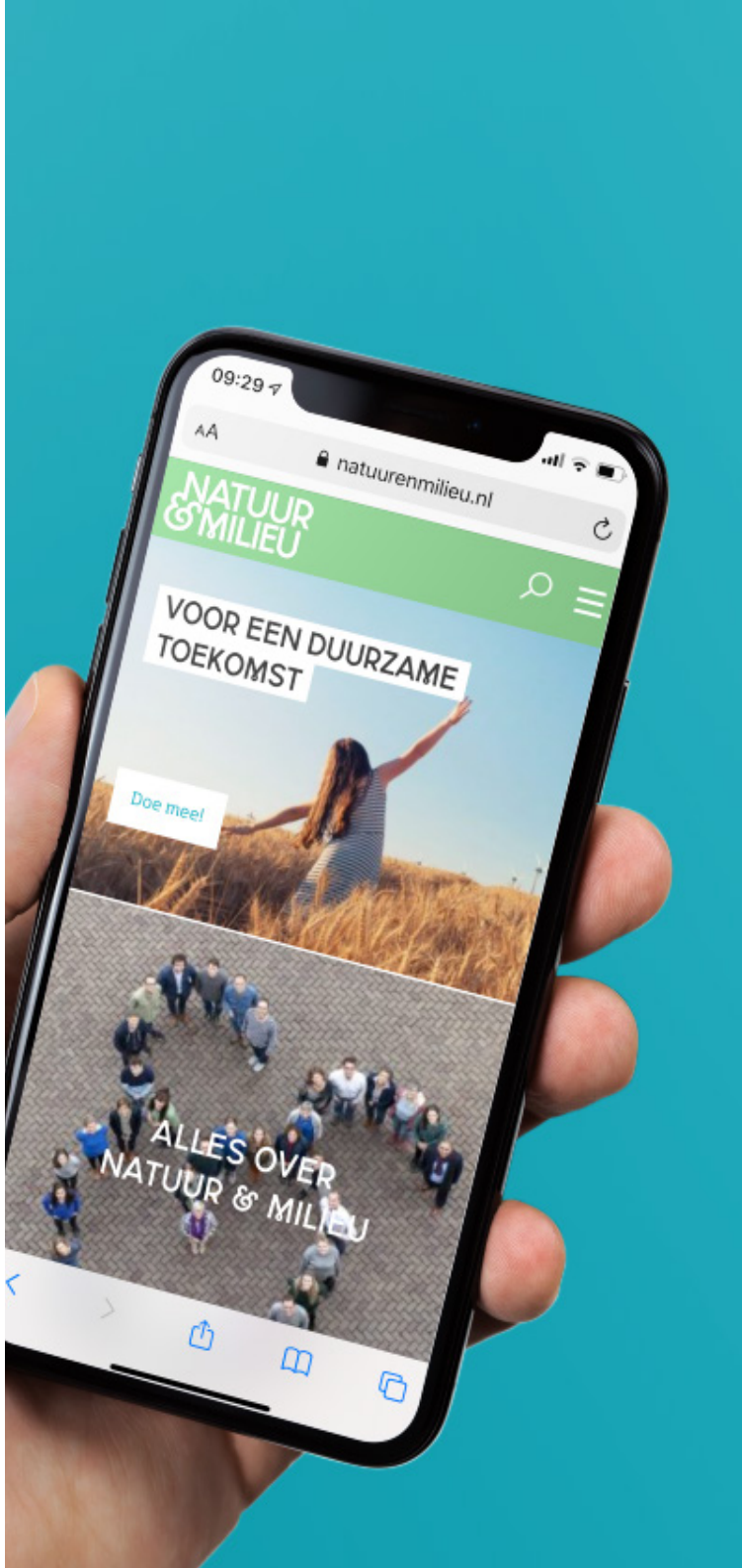
In 2020 zetten we onze digitale platforms optimaal in om onze achterban te informeren over onze projecten en thema's. We zochten de interactie om ons bereik en de betrokkenheid te vergroten. Onderstaande cijfers zijn een optelsom van de bezoekers van de corporate Natuur & Milieu-website en van de campagneplatforms die in 2020 in de lucht waren. Dit zijn de platforms voor Nederland Zoemt, Slimwoner, De Rijke Noordzee, Watermonsters, Mission Reuse en het subdomein Rijelektrisch. Op de platforms van alle actieve campagnes daalde het aantal bezoekers. Dit had onder andere met corona te maken.

Op onze actieve socialemediaplatforms steeg het aantal volgers. Dit bereikten we door actief te communiceren over onze projecten, en in te spelen op actualiteiten. We verstuurden daarnaast drie verschillende nieuwsbrieven: de maandelijkse nieuwsbrief met actualiteiten en tips rondom onze thema's, de Zeekrachtnieuwsbrief voor Zeekracht-donateurs, en de zakelijke mobiliteitsnieuwsbrief voor een selecte zakelijke doelgroep. Het aantal abonnees liep iets terug vanwege een opschoonactie waarmee mensen van wie we de mailings onbestelbaar retour kregen en inactieve gebruikers verwijderd zijn.

MEDIABEREIK

Media-aandacht is belangrijk om onze thema's op de publieke agenda te krijgen. In 2020 benaderden we de media met diverse onderzoeken en campagnes. Daarnaast reageerden we op de actualiteit en maatschappelijke discussies met opiniestukken en in interviews. Het aantal vermeldingen in de media (vrije publiciteit) steeg met 15 procent ten opzichte van 2019, tot een totaal van 1.497. Hieronder vallen dagbladen, radio, tv, en online.

De campagne die de meeste media-aandacht trok was 'Afkickkliniek voor veelvliegers'. De onderzoeken die het breedst zijn opgepakt in de pers waren de Gasmonitor, de Stroomranking en het burgeronderzoek Watermonsters. In diverse opiniestukken en aan de hand van opiniepeilingen lieten we in de media zien hoe herstel van de coronacrisis hand in hand kan gaan met verduurzaming. Helaas namen de media een deel van onze onderzoeken en voorstellen niet over. De uitdaging voor 2021 is om, met alle ruimte die de coronacrisis ook in de media inneemt, effectief aandacht te blijven vragen voor klimaat en verduurzaming.

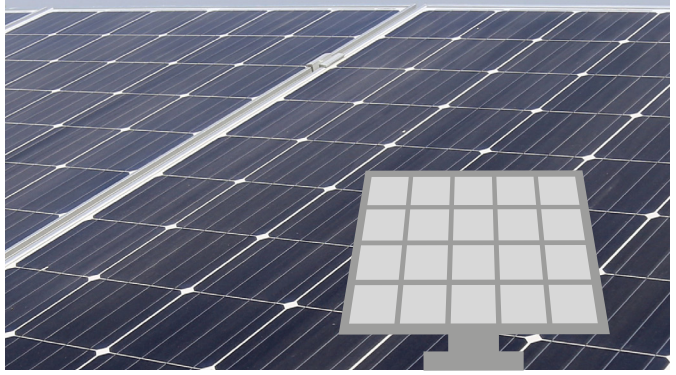

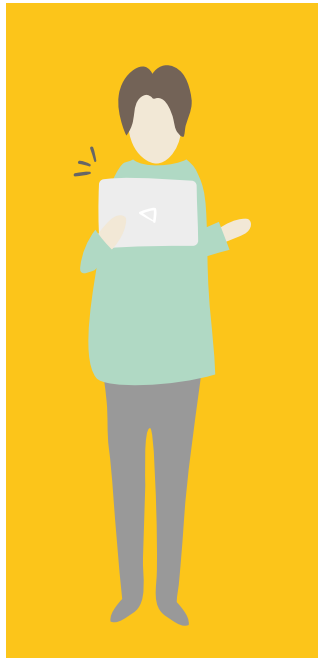
ORGANISATIE & DUURZAAMHEID

BESTUUR

KANTOORPAND:
- 200 ZONNEPANELEN
- GROENE DAKEN
- ENERGIELABEL B

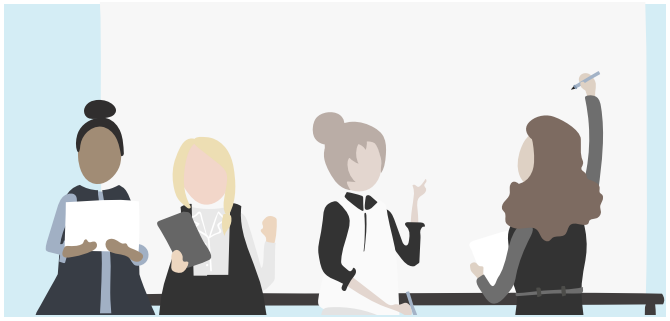
50 medewerkers,
7 stagiaires en
6 vrijwilligers

RAAD VAN TOEZICHT

ORGANISATIE & DUURZAAMHEID

Directie/bestuur

Natuur & Milieu kent één statutair directeur, Marjolein Demmers, tevens bestuurder van de stichting. De taken en bevoegdheden zijn vastgelegd in de statuten en het bestuursreglement. In de uitvoering wordt de directeur ondersteund door het managementteam en de medewerkers. Het managementteam bestaat uit Mudi Allah Rakha, hoofd Bedrijfsvoering, Dorien Ackerman, hoofd Campagnes, en Rob van Tilburg, hoofd Programma's.

De directeur wordt benoemd door de Raad van Toezicht. De raad maakt jaarlijks in het eerste kwartaal met de directeur resultaatafspraken voor het nieuwe jaar. De realisatie daarvan wordt door de raad geëvalueerd en beoordeeld. De beloning van de directeur is gebaseerd op de Adviesregeling Beloning Directeuren van Goede Doelen van Goede Doelen Nederland, de brancheorganisatie van erkende goede doelen, en ligt lager dan het toegestane maximum. Meer informatie over de beloning staat in onze meest recente jaarrekening.

In 2020 bekleedde Marjolein Demmers de volgende nevenfuncties:

- Lid Raad voor de leefomgeving en infrastructuur (Rli) (tot 1 augustus 2020)
- Lid Raad van Commissarissen van Drift for transition, Erasmus Universiteit
- Lid Raad van Commissarissen van Aquaminerals
- Bestuurslid SKAO (schemabeheerder van de CO_2-prestatieladder)
- Lid Sustainability Board Van Oord
- Lid Strategische Advies Raad van TNO Strategic Analysis & Policy (SA&P)
- Lid Advisory Council Environmental Sciences Group (ESG), WUR (per oktober 2020)
- Lid Raad van Toezicht Stichting Sustainable Industry Lab, UU (per november 2020)
- Lid Raad van Commissarissen FMO (per mei 2020)

Marjolein Demmers
Statutair directeur

Peter C. Molengraaf
Voorzitter RvT

RAAD VAN TOEZICHT

Peter C. Molengraaf

Voorzitter, Lid remuneratiecommissie,
lid Programmatoezicht De Rijke Noordzee
Einde periode: Juli 2022
Herbenoembaar: Ja
Hoofdfunctie: Toezichthouder en directieadviseur

Nevenfuncties:

- Voorzitter Bestuur HollandSolar
- Voorzitter Raad van Commissarissen AEB Amsterdam
- Lid Raad van Commissarissen Invest-NL
- Lid Raad van Toezicht Kadaster
- Voorzitter Raad van Commissarissen Greenflux en Ecovat
- Lid Raad van Commissarissen Vopak Nederland
- Associate Partner Kalavasta

Jerphaas Donner
Lid

Pim Mol
Voorzitter auditcommissie

Ellen Kooij
Voorzitter remuneratiecommissie

Marieke van der Werf
Lid auditcommissie

Jerphaas Donner

Lid
Einde periode: December 2023
Herbenoembaar: Nee
Hoofdfunctie: Strategisch adviseur duurzaamheid, gemeente Barneveld

Nevenfuncties:

- Bestuurslid Stichting wAarde
- Community manager platform G1000.nu

Pim Mol

Voorzitter auditcommissie, lid Programmatoezicht De Rijke Noordzee
Einde periode: 28 mei 2023
Herbenoembaar: Ja
Hoofdfunctie: managing director Rabo Foundation

Nevenfuncties:

- Lid Raad van Toezicht en voorzitter auditcommissie Nederlandse Bach Vereniging
- Lid Curatorium Post doc Verandermanagement VU
- Chairperson of the Board Agribusiness Development Centre Uganda | ADC in Uganda
- Boardmember NMB Foundation for Agricultural Development | NFAD in Tanzania
- Lid Commissie Ontwikkelingssamenwerking van de Adviesraad Internationale Vraagstukken (AIV)

Ellen Kooij

Voorzitter remuneratiecommissie
Einde periode: Oktober 2021
Herbenoembaar: Nee
Hoofdfunctie: Business developer en adviseur op het gebied van Marketing, Branding en Innovatie voor ondernemers met een sociale en/of duurzame missie of doelstelling. Partner HopStep&Leap Company

Nevenfunctie:

- Voorzitter Raad van Toezicht '100WEEKS'

Marieke van der Werf

Lid auditcommissie
Einde periode: September 2022
Herbenoembaar: Nee
Hoofdfunctie: Partner/Directeur Dröge & van Drimmelen

Nevenfuncties:

- Lid Raad van Advies NUDGE
- Lid Raad van Advies ACRRES
- Lid Raad van Toezicht Social Enterprises NL
- Lid Raad van Toezicht Lucia Marthas Institute for Performing Arts
- Directeur Energietransitie Groen Gas Nederland
- Voorzitter Recycling Forum Nederland
- Bestuurslid duurzame gassen KVGN
- Voorzitter Springtide International

Maarten Hajer
Lid

Martijn Visser
Lid

Hans van der Vlist
Lid

Maarten Hajer
Lid
Einde periode: November 2024
Herbenoembaar: Ja
Hoofdfunctie: Hoogleraar Universiteit Utrecht

Nevenfuncties:
- Lid bestuur Stichting Rotterdam Maaskant Architectuurprijs

Martijn Visser
Lid
Einde periode: December 2024
Herbenoembaar: Ja
Hoofdfunctie: Duurzaamheidsspecialist Lidl

Nevenfuncties:
- Lid DJ 100 - de 100 duurzaamste jonge koplopers van Nederland
- Lid Worldconnectors
- Lid VBDO (verenging voor beleggers voor duurzame ontwikkeling)

Hans van der Vlist is afgetreden per 1 april 2020
Lid
Hoofdfunctie: -

Nevenfuncties:
- Voorzitter bestuur Stichting De Schiedamse molens
- Voorzitter bestuur Nederlandse Stichting Geluidshinder
- Voorzitter Raad van Commissarissen N.V. Slibverwerking Noord-Brabant (beëindigd per december 2020)
- Voorzitter RvT Stichting Streekeigen Producten Nederland
- Voorzitter RvC Warmte Bedrijf Rotterdam
- Lid Raad van Toezicht Stichting Platform 31 (beëindigd per december 2020)
- Lid Raad van Commissarissen Stichting Vestia Groep (beëindigd per september 2020)
- Lid bestuur Stichting Kennis en Innovatie Centrum Westelijke Veenweiden
- Lid Begeleidingscollege Planbureau voor de Leefomgeving (PBL)
- Buitengewoon raadslid Onderzoeksraad voor Veiligheid (beëindigd per 1 januari 2021)
- Lid bestuur Coöperatie Energiek Schiedam (sinds mei 2020)

VERSLAG RAAD VAN TOEZICHT

Algemeen

De Raad van Toezicht van Natuur & Milieu houdt integraal toezicht op het beleid van - en de algemene gang van zaken in - de organisatie. De raad staat de directeur, gevraagd en ongevraagd, met advies terzijde. Taken en bevoegdheden van de raad zijn vastgelegd in de statuten en Reglement Raad van Toezicht.

De Raad van Toezicht van Natuur & Milieu bestaat uit vijf tot negen personen, en is samengesteld aan de hand van een profielschets gebaseerd op de aard en werkzaamheden van de organisatie en de gewenste deskundigheid, ervaring en onafhankelijkheid van de leden.

De leden van de Raad van Toezicht ontvangen geen financiële beloning. De raad houdt in een jaarlijkse evaluatie de uitoefening van zijn toezichthoudende rol tegen het licht en bekijkt elk jaar of de samenstelling nog steeds adequaat is in relatie tot de ontwikkeling van de organisatie. De Ondernemingsraad heeft met betrekking tot één van de leden van de Raad van Toezicht een voordrachtsrecht.

Samenstelling

In 2020 nam de Raad van Toezicht, na acht jaar, afscheid van Hans van der Vlist. Door de coronacrisis gebeurde dat in mei via een 'Teams-vergadering'. We bedankten hem voor zijn deskundige, betrokken en kritische vragen en adviezen, waarbij de humor niet ontbrak.

Hij werd in november opgevolgd door Maarten Hajer. Met zijn achtergrond in de politicologie, als oud-directeur van het Planbureau voor de Leefomgeving en nu als faculteitshoogleraar aan de Universiteit Utrecht (UU) brengt hij een mooi aanvullend netwerk in beleid en wetenschap in.

In december is de raad uitgebreid met Martijn Visser, om het geluid van de jongere generaties in de raad te versterken. Sinds 2016 is Martijn actief in de groene jongerenbeweging. Hij heeft een achtergrond als marien bioloog en werkt nu bij Lidl als duurzaamheidsspecialist.
Daarmee bestond de Raad van Toezicht op 31 december 2020 uit zeven leden, actief in het bedrijfsleven, de financiële en advieswereld, wetenschap en maatschappelijke ondernemingen en organisaties.

Vergadering en bijeenkomsten

De Raad van Toezicht van Natuur & Milieu vergaderde in 2020 vijf keer plenair. Na maart gebeurde dit niet op het kantoor van Natuur & Milieu in Utrecht, maar online. De meeste leden waren alle vergaderingen aanwezig. Marieke van der Werf was twee keer verhinderd.
De remuneratiecommissie sprak twee keer met de OR-leden van Natuur & Milieu over de algemene gang van zaken. Daarnaast hadden een aantal leden contact met collega's van Natuur & Milieu over specifieke onderwerpen, zoals positionering. Door corona was het niet mogelijk voor de leden om op kantoor mee te doen aan bijvoorbeeld lunchbijeenkomsten; wel zijn de leden uitgenodigd voor enkele digitale inspiratiesessies.

Als ieder jaar stonden de formele onderwerpen op de agenda, zoals het goedkeuren van de jaarrekening en bestuursverslag (mei), de begroting en het jaarplan (december), de financiële en strategische kwartaalrapportages, zelfevaluatie van de raad en, als werkgever van het bestuur, ook het jaarlijkse voortgangsgesprek en het maken van resultaatafspraken met de directeur.

In 2020 stonden een aantal specifieke onderwerpen de agenda:

- Corona. Vanaf maart 2020 was het effect van de pandemie op Natuur & Milieu een terugkerend onderwerp. Elke vergadering werd besproken wat dit betekende voor de medewerkers en voor de financiële situatie.
- De Rijke Noordzee. De programmadirecteur van De Rijke Noordzee heeft de leden van de raad bijgepraat over de stand van zaken van dit Droomfondsprogramma van de Nationale Postcode Loterij (NPL), uitgevoerd door Natuur & Milieu en Stichting De Noordzee. Om het toezicht vanuit beide organisaties goed te borgen, vindt er tijdens dit vijfjarige project minimaal één keer per jaar een vergadering plaats met twee vertegenwoordigers van beide raden, de programmadirecteur en de directeuren van Natuur & Milieu en Stichting De Noordzee. Besproken worden dan onder meer de stand van zaken, de risico's, financiën, jaarplan en begroting.
- Om te zorgen dat het zowel voor de organisatie als de raad helder is hoe te werk wordt gegaan indien de directeur/bestuurder korte of langere tijd afwezig is, is daarvoor een protocol opgesteld.
- Uitbreiding van de raad met een persoon die goed verbonden is met jongeren: dit najaar is een stap gezet naar een meer diverse samenstelling van de raad, en voegde de raad een extra positie toe om plaats te bieden aan het geluid van jongere generaties. Rond de 180 enthousiaste reacties kwamen binnen op de oproep, die onder meer via sociale media is verspreid.
- Zelfevaluatie. In november vond de zelfevaluatie plaats met een externe begeleider. Het was een interessante en leuke (online) bijeenkomst, waarbij de leden elkaar onderlinge feedback gaven en een aantal onderwerpen zijn benoemd waaraan we als raad meer aandacht willen besteden. Zo zal meer tijd worden ingeruimd voor strategische discussies aan het begin van een verandering, en voor educatie van de leden.
- Meerjarenvisie. Natuur & Milieu stelt in 2021 een nieuwe Meerjarenvisie op voor de periode 2022-2025. Een periode waarin grote resultaten betreffende de transities geboekt moeten worden (bijvoorbeeld als het gaat om stikstof en CO_2-uitstoot). De eerste ideeën over de onderwerpen die hierbij aandacht vragen werden besproken.

Auditcommissie

De auditcommissie kwam zes keer bijeen. Bij twee van de vergaderingen waren de accountants aanwezig: in verband met de bespreking van het accountantsverslag 2019 (mei) en de managementletter (december).
De auditcommissie bereidde de vergaderingen van de Raad van Toezicht voor waarin de jaarrekening 2019 en de managementletter op de agenda stonden. Ook bespraken zij in hun vergaderingen de risicoanalyse en de financiële kwartaalrapportages, prognoses en begroting 2021.
In 2020 is ook veel aandacht besteed aan de financiële risico's en effecten van de coronacrisis. Met de directeur en hoofd Bedrijfsvoering zijn diverse scenario's en de mogelijke kostenbesparingen doorgesproken.

De raad bedankt de directeur en het managementteam, de overige medewerkers en vrijwilligers van Natuur & Milieu hartelijk voor hun betrokken en succesvolle inzet voor de organisatie. Ook bedanken we alle partners, financiers, donateurs en volgers van Natuur & Milieu voor hun vertrouwen en steun.

Namens de Raad van Toezicht,
Utrecht, mei 2021
Peter Molengraaf

PERSONEEL & BEDRIJFSVOERING

Corona

Ook voor de medewerkers van Natuur & Milieu was 2020 het jaar van corona. Een groot deel van het jaar werd vanuit huis gewerkt. We boden collega's extra mogelijkheden voor zorgverlof, waarvan een aantal ook gebruikmaakte. Door de onzekerheid over het effect van corona op de bedrijfsvoering, werden twee vacatures on-hold gezet en werden jaarcontracten verlengd en niet (als gebruikelijk) omgezet in vaste aanstellingen.

We besteedden veel aandacht aan het thuiswerken. Op korte termijn deden we een inventarisatie op individueel niveau om de thuiswerkplekken op orde te krijgen. Voor de langere termijn (ná corona) maakten we beleid op hoofdlijnen.

Personele bezetting

Alle aantallen en percentages die betrekking hebben op de personeelsbezetting zijn inclusief de Groene11 en exclusief stagiaires, uitzend- en oproepkrachten.

Eind 2020 had Natuur & Milieu 50 medewerkers in dienst (40,25 fte). Gemiddeld over 2020 was dit 40,3 fte.

	Totaal	Fulltime	Parttime
Man	16	1	15
Vrouw	34	3	31
Totaal	50	4	46

In- en uitstroom

In 2020 zijn 7 medewerkers in dienst gekomen. Medewerkers die bij Natuur & Milieu in dienst treden, starten met een arbeidsovereenkomst voor bepaalde tijd. In 2020 verlieten 6 medewerkers de organisatie.

Instroom	Totaal	Fulltime	Parttime
Man	3	0	3
Vrouw	4	0	4
Totaal	7	0	7

Uitstroom	Totaal	Fulltime	Parttime
Man	3	0	3
Vrouw	3	0	3
Totaal	6	0	6

Flexibele schil

Ook in 2020 werkten we met freelancers/zzp'ers of adviesbureaus. We zetten de 'flexibele schil' in en werkten tijdelijk met een aantal oproep- en uitzendkrachten. Dit was voornamelijk ter vervanging bij ziekte of zwangerschap en/of als specifieke kennis of competenties nodig waren die we zelf niet in huis hadden.

Stagiairs/afstudeerders

Natuur & Milieu biedt studenten graag de mogelijkheid om stage te lopen of een afstudeeronderzoek te doen. Stagiaires worden in de teams opgenomen en draaien zo veel mogelijk mee. Op die manier kunnen ze veel leren en een nuttige bijdrage aan projecten leveren. In 2020 hadden we 7 stagiaires.

Vrijwilligers
Natuur & Milieu is blij met de steun van een aantal vrijwilligers, die op regelmatige basis op ons kantoor werken. In 2020 namen enkele vrijwilligers na jarenlange inzet afscheid. Eind 2020 werkten er 6 vrijwilligers. Zij beantwoordden bijvoorbeeld publieksvragen of ondersteunden bij onderzoeken en projecten.

Publieksservice
De Publieksservice van Natuur & Milieu behandelt alle vragen en informatieverzoeken die via e-mail of telefoon binnenkomen vanuit het publiek. Deze vragen hebben in veel gevallen betrekking op milieuvraagstukken die in de campagnes van Natuur & Milieu onder de aandacht zijn gebracht door mediaoptredens, publicaties en nieuwsbrieven, zoals de campagne 'Watermonsters'.
Alle vragen werden in 2020 beantwoord door een team van 3 betrokken vrijwilligers, onder leiding van een coördinator. In 2020 zijn 1.540 publieksvragen verwerkt, een stijging ten opzichte van 2019 (1.337). De stijging was het gevolg van onze Watermonsters-campagne.

Van alle binnengekomen berichten waren er 13 kritisch over het handelen van Natuur & Milieu of een van onze partners. Deze klachten over leveranciers, onze inhoudelijke activiteiten of administratieve zaken zijn alle opgevolgd, of doorverwezen naar de betreffende leverancier. Hiermee daalde het aantal geregistreerde klachten ten opzichte van 2019 (23 kritische vragen).
De gemiddelde afhandeltijd van de publieksvragen was 3,75 werkdagen.

Ziekteverzuim
We besteedden veel aandacht aan verzuimpreventie en een gezonde werk-privébalans. Twee langdurig zieken herstelden. Het ziekteverzuim in 2020 was over het hele jaar 6,03 procent.

Opleidingen en coaching
Natuur & Milieu vindt het belangrijk dat medewerkers leren en groeien in hun kennis, vaardigheden, en competenties. En dat medewerkers werken aan hun vitaliteit en duurzame inzetbaarheid. In 2020 waren de mogelijkheden voor trainingen en opleidingen door de coronacrisis beperkter, maar daar waar mogelijk gingen ze online door. In navolging van het eerdere leiderschapstraject met senior projectleiders en programmaleiders kregen ook de MT-leden een korte training om bij dit traject te kunnen aansluiten.

Strategische Personeelsplanning
In 2020 is de Strategische Personeelsplanning opgepakt en zijn de wensen en mogelijkheden voor collega's onderzocht om (door) te groeien, eventueel naar een andere functie. De opgave is om enerzijds doorgroeimogelijkheden te bieden, en anderzijds niet een topzware organisatie te worden met bijbehorende salariskosten. Daarnaast zagen we dat iedereen ontwikkelen belangrijk vindt, niet alleen de jonge mensen maar ook degenen in hogere functies. Om die reden is ontwikkeling, naast een gezonde werk-privébalans, het belangrijkste onderwerp in de gesprekscyclus komend jaar.

Integriteit
Om te zorgen dat medewerkers en vrijwilligers in een prettige en veilige omgeving kunnen werken, willen we ongewenst gedrag zo veel mogelijk voorkomen.
We richten de werkprocessen zo in dat er weinig aanleiding en gelegenheid is voor fraude en corruptie. Dat doen we onder meer door het 'vier-ogenprincipe', waarbij er altijd een tweede persoon meekijkt bij betalingen of het aangaan van verplichtingen.

Het onderwerp 'integriteit' staat minimaal één keer per jaar op de agenda van de maandelijkse

medewerkersbijeenkomsten. In 2020 zijn een gedragscode en integriteitsbeleid vastgesteld, en zijn we aangesloten bij een extern klokkenluidersmeldpunt. Hier kwamen in 2020 geen meldingen binnen. Ook konden collega's en vrijwilligers altijd terecht bij de vertrouwenspersoon. Misschien nog belangrijker dan het bieden van formele mogelijkheden, is dat we aandacht besteedden aan een open cultuur, waarin feedback kan worden gegeven en ontvangen.

Ondersteuning primaire processen

Het team Bedrijfsvoering zorgt voor de ondersteuning van de primaire processen en zorgt er onder meer voor dat de projectadministratie op orde is, de AVG wordt nageleefd en de ICT-ondersteuning op orde is. Ook is het team verantwoordelijk voor (ontwikkeling van) het personeelsbeleid. In 2020 is veel aandacht besteed aan verbeteringen van het projectmatig werken.

Ondernemingsraad

Naast de basistaken bekijkt de Ondernemingsraad jaarlijks welke speerpunten zij benoemen: in 2020 waren dit heldere en constructieve communicatie, werkdruk en ziekteverzuim/re-integratie. De OR dacht in 2020 onder meer mee over het onderzoek naar strategische personeelsplanning en de corona-aanpak. Elke twee maanden, of vaker als nodig of gewenst, was er overleg tussen OR en directie. De ondernemingsraad bestond eind 2020 uit: Renske Aarnoudse, Lenneke Bolkenbaas, Atse van Pelt, Daphne Schoneveld en Peter Soonius.

DUURZAAMHEID BIJ NATUUR & MILIEU

Sinds 2017 zit Natuur & Milieu in een duurzaam gerenoveerd kantoorpand: zo liggen er ruim tweehonderd zonnepanelen op de daken in combinatie met groene daken, en is het pand zo aangepast dat het energielabel B heeft. Onze inrichting is zo duurzaam mogelijk, met energiezuinige apparatuur en verlichting, en we schenken fairtrade, biologische koffie en thee. De lunches of hapjes bij vergaderingen en bijeenkomsten zijn vegetarisch of veganistisch.

Vanuit de afdeling Bedrijfsvoering wordt bij de aanschaf van spullen gelet op de duurzaamheid ervan. Papierverbruik wordt ontmoedigd doordat iedereen met een laptop werkt en de printer met een pasje wordt bediend. Ons eigen afval scheiden we in vijf stromen.

Het kantoor is op loopafstand van twee stations, zodat we voor gasten goed bereikbaar zijn met het ov, lopend of met de fiets. Alle medewerkers van Natuur & Milieu reizen zowel voor hun woon-werkverkeer als voor zakelijke reizen zo veel mogelijk per fiets en met openbaar vervoer. Natuur & Milieu heeft een fietsregeling voor de medewerkers, en met HUUB, een deelplatform voor alle huurders, is het makkelijk voor de medewerkers - zowel privé als zakelijk - gebruik te maken van elektrische fietsen en elektrische auto's. Daarnaast staat onze eigen 100 procent elektrische e-Golf voor de deur. In 2020 hebben we 5.101 km zakelijke kilometers in de e-Golf gereden. In de garage en voor het kantoor zijn diverse laadpalen aanwezig.

Verwarming en elektriciteitsverbruik in ons kantoor vormen de hoofdmoot van de CO_2-uitstoot van Natuur & Milieu. Jaarlijks compenseren we onze niet te vermijden CO_2-uitstoot via Fairtrade Carbon Credits van FairClimateFund. In 2020 wilden we in kaart brengen hoe we onze eigen CO_2-uitstoot nog verder omlaag kunnen brengen. Als zou blijken dat onze totale CO_2-uitstoot hoger was dan we nu compenseren, zouden we dit met terugwerkende kracht in 2021 compenseren. Door de coronacrisis lagen onze prioriteiten echter anders en hebben we deze analyse niet uitgevoerd.

In 2020 werkten we vanaf half maart het grootste deel van het jaar thuis en is er bijna niet gereisd. Het energieverbruik was iets lager dan in eerdere jaren, maar

onder meer doordat er extra geventileerd werd leverde dit minder besparing op dan gehoopt.

We compenseerden over 2020 evenveel als in 2019, namelijk voor 20 ton CO_2. In 2021 stellen we een visie op voor Het Nieuwe Werken ná corona. Daarin vinden we het belangrijk om ook voor de langere termijn goede thuiswerkplekken zeker te stellen, en speelt duurzaamheid een belangrijke rol.

SAMENWERKING MET ANDERE NGO'S

Natuur & Milieu werkt zowel in Nederland als op Europees niveau samen met andere milieuorganisaties. Door slim samen te werken en af te stemmen kunnen we meer focus in ons werk aanbrengen en meer impact bereiken. Dat doen we onder andere in de Groene11, een samenwerkingsverband van inmiddels dertien Nederlandse natuur- en milieuorganisaties. De Groene11-medewerkers zijn een vast aanspreekpunt voor de politiek in Den Haag. Daarnaast informeren zij de aangesloten natuur- en milieuorganisaties over ontwikkelingen in de Tweede Kamer en adviseren zij hen bij hun beleidsbeïnvloeding. De Groene11-medewerkers zijn onze 'ogen en oren' in Den Haag, maar vertegenwoordigen ons niet inhoudelijk. Zij werken vanuit een klein bureau in Den Haag en zijn in dienst van Natuur & Milieu.

Het Klimaatakkoord is een van de thema's waarop we in 2019 en 2020 veel samenwerkten met de provinciale Milieufederaties, Greenpeace en Milieudefensie. Natuur & Milieu en de Natuur- en Milieufederaties zegden in 2019 hun steun toe aan het Klimaatakkoord. Wij gingen samen hard aan de slag om het akkoord aan te scherpen.

Daarnaast werkten we binnen de Groene11 samen aan het Noordzeeakkoord, aan een uitweg uit de stikstofcrisis en aan klimaatbeleid voor de luchtvaart. Bij beleidsbeïnvloeding is vaak niet precies aan te geven wat het effect en de impact zijn van de specifieke inzet. Maar uit tal van gesprekken en evaluaties blijkt dat het samen optrekken van de natuur- en milieuorganisaties in de Groene11 een duidelijke meerwaarde heeft.
Onze gezamenlijke stem in Den Haag werd er de afgelopen jaren krachtiger en effectiever door.

Europa

Daar waar onze inspanningen een internationale aanpak vergen, werken we samen met onze buitenlandse zusterorganisaties en met onze contacten in het Brusselse circuit. Voorbeelden zijn de Internationale Unie voor Natuurbescherming (IUCN) en diverse Europese koepels van milieuorganisaties, zoals Transport & Environment (T&E) en het European Environmental Bureau (EEB).

Onafhankelijkheid

Onze onafhankelijkheid is onze grootste kracht. Die willen we niet op het spel zetten. De bedrijven en overheden waarmee we samenwerken willen bijdragen aan onze doelen. Ze helpen ons om het klimaatprobleem aan te pakken. Zij streven samen met ons naar een duurzame toekomst voor iedereen. We spreken geen exclusiviteit af voor langere tijd, zodat we in vrijheid kunnen inspelen op nieuwe ontwikkelingen. De beste oplossingen over een paar jaar zijn wellicht andere dan die van vandaag.

De basis voor onze onafhankelijkheid is de jaarlijkse bijdrage van de Nationale Postcode Loterij van 1,8 miljoen euro. Daarnaast zijn de steun en bijdragen van onze donateurs en andere fondsen onontbeerlijk. Deze financiële steun biedt vaak de mogelijkheid om een project stevig neer te zetten en maakt daarnaast juist die werkzaamheden mogelijk die hard nodig, maar lastig financierbaar zijn.

RICHTLIJNEN & GEDRAGSCODES

Natuur & Milieu is, net als circa 180 andere maatschappelijke organisaties, lid van Goede Doelen Nederland, de brancheverenigingvan goede doelen. Voor de leden van Goede Doelen Nederland gelden de volgende codes, regels en richtlijnen, die Natuur & Milieu dus ook onderschrijft:

- SBF-code voor Goed Bestuur;
- Richtlijn 650 en Richtlijn C2 (onderdeel van richtlijnen voor de jaarverslaggeving van de Raad voor de Jaarverslaggeving) en aanbeveling Toepassing Richtlijn 650 'kostentoerekening beheer en administratie';
- Erkenningsregeling Goede Doelen;
- Regeling beloning directeuren van goede doelen;
- Richtlijn financieel beheer goede doelen;
- Handreiking verwerking en waardering van nalatenschappen belast met (vrucht)gebruik.

Natuur & Milieu heeft het CBF-Keur (Centraal Bureau Fondsenwerving). Jaarlijks toetst het CBF of we voldoen aan de eisen om mensen te laten zien dat zij met een gerust hart geld kunnen geven aan goede doelen met het CBF-Keur, zoals Natuur & Milieu. Ook heeft Natuur & Milieu de ANBI-status: dit houdt onder meer in dat donateurs hun giften kunnen aftrekken van de inkomsten- of vennootschapsbelasting.

FINANCIEEL JAARVERSLAG

FINANCIËN 2020

Resultaat

We streven er in ons werk naar onze kosten en baten in balans te houden. In 2020 had het coronavirus een zodanige invloed op de cijfers van Natuur & Milieu, dat dit niet helemaal is gelukt. Het resultaat in 2020 was € 89.203 negatief, bij een som van de baten van € 6.600.301. Hoewel de impact van corona beperkt is, liepen een aantal projecten en acquisities hierdoor vertraging op.

Opbrengsten

Er is ook dit jaar weer hard gewerkt aan de vele projecten uitgevoerd met steun van onze partners en financiers. De opbrengsten stegen met € 700.000 ten opzichte van 2019. Dit komt mede door het Droomfonds dat in 2019 werd toegekend voor het programma De Rijke Noordzee. Dit programma, dat we samen met Stichting De Noordzee uitvoeren, kwam in 2020 goed op gang.
Vanwege corona vielen in 2020 de totale opbrengsten voor de gehele organisatie lager uit dan begroot. De organisaties waarmee wij samenwerken zijn nog steeds bereid geld beschikbaar te stellen voor een duurzame toekomst, maar stellen dit soms uit vanwege de huidige onzekerheden.

Lasten

De lager dan begrote opbrengsten compenseerden we grotendeels door lagere lasten te realiseren. Door het vele thuiswerken vielen veel kosten lager uit dan begroot, onder andere de reiskosten en kosten voor onderhoud, schoonmaak en beveiliging. De capaciteit was gemiddeld 2,2 fte lager dan begroot (vanwege corona is een aantal vacatures on hold gezet). Uit de voorziening 'directie' (voor tegenvallers) is € 100.000 ongebruikt en vrijgevallen.

Ratio's

In lijn met de herziene 'Aanbeveling Toepassing van Richtlijn 650 en Richtlijn C2 voor Kosten Beheer & Administratie' van de brancheorganisatie Goede Doelen Nederland, zijn bepaalde kosten van financiën, ondersteuning en HR in de cijfers van 2020 op basis van fte toegerekend. Het begrote percentage over 2020 en het werkelijke percentage voor 2019 zouden met de herziene berekening respectievelijk 5,3 en 5,6 procent zijn geweest. Het percentage van de totale lasten voor 2020 van de post Beheer en Administratie is 5,5 procent. De kosten voor 2020 zijn in lijn met de begroting en 2019.

Het percentage van de totaal aan de doelstellingen bestede middelen ten opzichte van de totale inkomsten, is in lijn met vorig jaar: 94 procent in 2020 (2019: 91 procent). Ten opzichte van de totale lasten is 92 procent aan de doelstelling besteed.

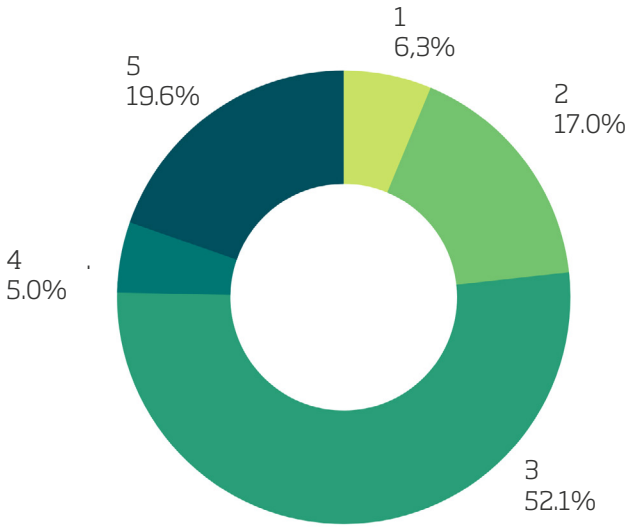
Natuur & Milieu wil minimaal 85 procent van haar inkomsten, op directe wijze aan de doelstelling besteden. De kosten die niet behoren tot de doelstellingen zijn de kosten die gemaakt worden ten behoeve van Beheer en Administratie, en de Fondsenwerving. Natuur & Milieu tracht dit kostenpercentage ten opzichte van de totale lasten beneden de 15 procent te houden. Een kostenpercentage van totaal 10 procent, waarvan 5,5 procent voor Beheer en Administratie en 4,5 procent voor Fondsenwerving (4 procent ten opzichte van de geworven baten), is het meest wenselijk.

De financiële situatie

De financiële situatie van Natuur & Milieu is goed. De continuïteitsreserve is op het gewenste niveau van circa € 4 miljoen en ook de liquiditeiten zijn ruim. Van de in totaal € 9,3 miljoen aan liquide middelen is ruim € 6 miljoen vooruit ontvangen ten gunste van toegekende projecten. Dit is een stabiele financiële basis waarop we verder kunnen bouwen.

INKOMSTEN

Natuur & Milieu heeft projectgebonden inkomsten van onder andere bedrijven, fondsen en overheden, waarvoor we soms structureel, maar meestal op projectbasis de samenwerking opzoeken. Daarnaast maken onze donateurs en de Nationale Postcode Loterij met een jaarlijkse bijdrage het mogelijk dat wij onze onafhankelijke positie behouden en kunnen werken aan onze missie. Wij zijn bijzonder dankbaar voor deze steun.

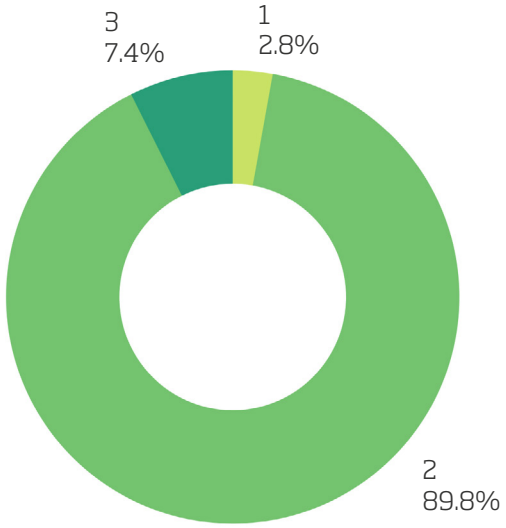

1. Baten van particulieren	403.331
2. Baten van bedrijven	1.093.064
3. Baten van loterijorganisaties	3.352.888
4. Overige baten van overheden	24.601
5. Baten van andere organisaties zonder winststreven	1.264.274
Som van de geworven baten	6.438.158

BATEN VAN PARTICULIEREN

Fondsenwervende activiteiten

Natuur & Milieu is financieel afhankelijk van donaties. Die zijn van groot belang voor ons werk voor een duurzame toekomst. We gebruiken verschillende fondsenwervende activiteiten om onze projecten te kunnen realiseren, zoals giftenmailings, inzet van fondsenwervende campagnes via diverse media en kanalen, en samenwerkingen met bedrijven.

1. Nalatenschappen	11.410
2. Donatiebedrag Natuur & Milieu	362.076
3. Donatiebedrag Zeekracht	29.845
Totaal donatiebedrag	403.331

Particuliere donateurs

Eind 2020 hadden we 8.933 donateurs. Velen daarvan machtigden ons om periodiek een bedrag van hun rekening af te schrijven. Zij zorgen voor een solide financiële basis om ons werk te kunnen doen. Daarnaast doneerden steeds meer mensen eenmalig. En dan is er ook nog de bijzondere groep 'erflaters' die Natuur & Milieu in hun testament hebben opgenomen. Zij zijn ook ná hun leven nog van betekenis voor de natuur en het milieu.

Dankzij een aantal mooie grote giften én extra steun van nieuwe en bestaande donateurs, ontvingen wij in 2020 een bedrag van € 403.331, inclusief de bijdrage van € 29.845 voor Zeekracht en € 11.410 aan nalatenschappen. Dit is een forse stijging ten opzichte van de begroting 2020 en de ontvangen donaties in 2019. Wij ontvingen afgelopen jaar twee nalatenschappen. Het blijft bijzonder als mensen ons, na hun overlijden, willen blijven steunen met een bijdrage voor ons werk. Het aantal donateurs en de totale donateursinkomsten zijn vooral gestegen door succesvolle (online) fondsenwerving rond het programma Duurzame Luchtvaart.

Zeekracht

Met de bijdrage van 2.072 donateurs kunnen wij blijven werken aan onze gedeelde droom: bijna 8 miljoen huishoudens voorzien van duurzame energie van onze eigen Noordzee. Bij elkaar mochten we in 2020 een mooi bedrag van € 29.845 ontvangen.

Wervingskosten

De wervingskosten als percentage van de som van de geworven baten waren in 2020 2,3 procent. Dit is iets lager dan in 2019, toen dit percentage 2,9 procent was. Dit wordt veroorzaakt doordat de totale baten hoger zijn; het aantal uren dat besteed is aan de donateursprojecten zijn in lijn met 2019. In 2020 hebben we nieuwe donateurs geworven bij zowel consumenten als bedrijven, en hebben we een programma gericht op middelgrote gevers opgezet. Ook organiseerden we een (online) event voor onze donateurs over onze groene herstelagenda.

Dankbaar en betrokken

Om te benadrukken hoe blij we zijn met elke gift, krijgt iedere donateur een bedankje. Ook inspireren en vertellen we over de voortgang en resultaten van onze projecten via mails, nieuwsbrieven, kaartjes, sociale media en ons donateursblad UPDATE.

NATIONALE POSTCODE LOTERIJ

Ook in 2020 ontvingen wij weer de jaarlijkse bijdrage van € 1,8 miljoen van de Nationale Postcode Loterij om ons werk te steunen. Een aanzienlijke bijdrage, waarvoor wij de Postcode Loterij en al haar deelnemers bijzonder dankbaar zijn.

Jonne Arnoldussen, hoofd afdeling Goede Doelen Nationale Postcode Loterij:

'Wij staan voor het financieren van verandering, van vooruitgang. Wij zien onszelf als verlengstuk van het maatschappelijk middenveld. En wij geloven dat dat maatschappelijk middenveld over de volle breedte moet worden ondersteund. Daarom steunen wij een breed palet aan organisaties, zowel de wat meer "conformistische" als activistische. Een van de belangrijke doelen van de loterij is bescherming van natuur en klimaat, bij uitstek terreinen waarop Natuur & Milieu actief is. En jullie weten impact te behalen met jullie werk. Dat vinden wij ook belangrijk: verandert er echt wat?

In een vorig leven werkte ik in de Haagse politiek als beleidsmedewerker, onder meer aan vergroening van het belastingstelsel. Toen heb ik Natuur & Milieu leren kennen als een zeer betrouwbare, objectieve organisatie. Nu met de Tweede Kamerverkiezingen vind ik het ook cruciaal

dat jullie het groene gehalte van de partijprogramma's haarscherp in de gaten houden.

Wij zijn vooral trots op het feit dat wij Natuur & Milieu helpen haar missie uit te voeren.'

De Nationale Postcode Loterij levert al vele jaren een fantastische bijdrage aan het werk van veel goede doelen in Nederland. Ze schenkt minimaal 40 procent van de inleg van elk lotnummer aan organisaties die werkzaam zijn op het gebied van mens en natuur in binnen- en buitenland. Natuur & Milieu hoort al sinds 1996 bij de goede doelen die op een bijdrage mogen rekenen. Deze financiële steun biedt vaak de mogelijkheid om een project stevig neer te zetten en maakt juist die werkzaamheden mogelijk die hard nodig, maar lastig financierbaar zijn.

In december ontvingen we het fantastische nieuws dat we ook de komende vijf jaar kunnen rekenen op de steun van de Postcode Loterij. Dankzij deze steun kunnen we de kansen die er zijn om Nederland te verduurzamen ook echt grijpen.

Droomfondsprogramma De Rijke Noordzee
Sinds 2019 werken Natuur & Milieu en Stichting De Noordzee aan het vijfjarige Droomfondsprogramma De Rijke Noordzee. Hiermee biedt de Nationale Postcode Loterij ons een unieke kans om in de windmolenparken op de Noordzee de onderwaternatuur te versterken. Dit project is volop in uitvoering en dankzij het Droomfonds liggen nu de eerste kunstriffen op de Noordzeebodem en is er een kweeklijn opgezet voor de bedreigde platte oester. Meer over de Postcode Loterij en haar goede doelen is te vinden op postcodeloterij.nl.

BEDRIJVEN

We werken met verschillende bedrijven samen. Enkele voorbeelden van onze samenwerkingen in 2020: de bijdrage van de ASN Bank maakte ons project 'waterkwaliteit en biodiversiteit' mede mogelijk, waarbij veel mensen watermonsters verzamelden om de waterkwaliteit in beeld te brengen. Met Tuinbranche Nederland werkten we samen aan een project over gewasbeschermingsmiddelen. Alliander ondersteunde ons bij het realiseren van onze waterstofvisie.

Met Greenchoice en Volksbank werkten we actief samen aan de verduurzaming van woningen, met Tennet aan de versnelling van de energietransitie en met Lidl kwamen we in actie voor de wilde bij met Nederland Zoemt.

FONDSEN & OVERIGE INKOMSTEN

Naast de financiering door de Nationale Postcode Loterij, de bijdragen van onze donateurs en bedrijven waarmee we samenwerkten, ontvingen we ook projectsubsidies van overheden en projectgebonden bijdragen van fondsen en andere organisaties zonder winststreven. Zo maakten de Adessium Foundation en Climate Works onze luchtvaartcampagne mogelijk en droeg de Adessium Foundation bij aan onze activiteiten op het gebied van verpakkingen en grondstoffen. Daarnaast droeg de European Climate Foundation (ECF) onder meer bij aan onze publicatie over laadinfrastructuur voor elektrische vrachtwagens, aan onze groen herstel investeringsagenda en aan verschillende onderwerpen binnen het thema energie.

BELEGGINGEN

In 2010 besloot Natuur & Milieu niet langer beleggingen aan te houden in de vorm van aandelen of obligaties. Daarop is in 2012 een uitzondering gemaakt. In dat jaar is in vervolg op afspraken met het voormalig bestuur van de coöperatie Zeekracht een investering gedaan in participaties Meewind. Dit is een beleggingsfonds dat investeert in duurzame energie. De beleggingen waren ultimo 2020 € 160.249 waard. De waarde van de beleggingen is in 2020 met € 11.049 gestegen. Aan dividend Meewind is € 10.609 uitgekeerd in 2020.

ACCOUNTANTSVERKLARING

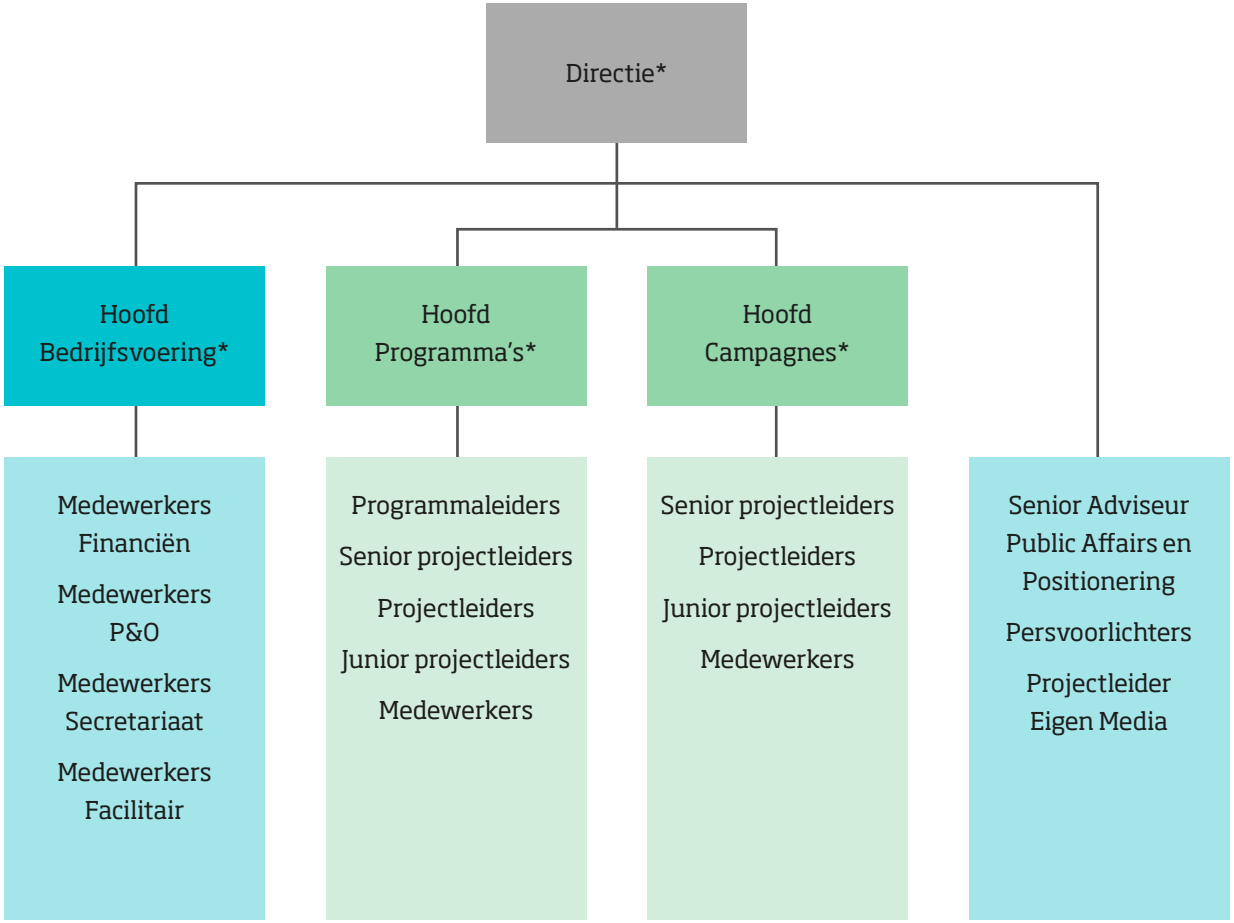
De controleverklaring van de accountant is te lezen op p. 84.

Utrecht, 11 mei 2021

Marjolein Demmers
directeur-bestuurder

BIJLAGEN

BIJLAGE 1. ORGANOGRAM

* Lid van het Managementteam

BIJLAGE 2. SAMENVATTING MEERJARENVISIE

Bekijk de meerjarenvisie

BIJLAGE 3 . VERANTWOORDINGSVERKLARING

Directie/bestuur en de Raad van Toezicht onderschrijven een verantwoordingsverklaring. Daarmee onderschrijven zij dat:

1. er een duidelijk onderscheid is tussen de functie 'toezicht houden' en de functies 'besturen' en 'uitvoeren';
2. de organisatie effectief en efficiënt werkt, opdat haar middelen optimaal worden aangewend voor het realiseren van de doelstelling;
3. de organisatie streeft naar optimale relaties met belanghebbenden.

De verklaring voldoet aan de eisen van het CBF-keur van het Centraal Bureau Fondsenwerving.

Ad 1.
Natuur & Milieu heeft een bestuursstructuur waarin de directie formeel het bestuur vormt met de daarbij horende verantwoordelijkheden en bevoegdheden. Het 'toezicht houden' is neergelegd bij de Raad van Toezicht. Deze keurt de strategie, het jaarplan, de begroting, de jaarrekening en het jaarverslag goed. De Raad bewaakt daarbij de missie en de statutaire doelstellingen van de organisatie. Ook bewaakt de Raad de ontwikkeling van de financiën en de beheersprocessen. De Raad heeft uit eigen gelederen een auditcommissie ingesteld die de ontwikkeling van de financiën van de organisatie tot in detail bewaakt. De bevoegdheden van bestuur, Raad van Toezicht en auditcommissie zijn vastgelegd in de statuten van de stichting en nader uitgewerkt in de reglementen. Daarin staan ook de bepalingen om functievermengingen en onafhankelijkheidsconflicten van bestuurders en/of toezichthouders te voorkomen.

Ad 2.
Natuur & Milieu werkt met een voortschrijdende meerjarenbegroting op hoofdlijnen en een meer gedetailleerde jaarbegroting. Directie/bestuur en Raad van Toezicht evalueren regelmatig de effectiviteit en efficiëntie van de werkzaamheden. Omdat Natuur & Milieu een projectenorganisatie is, worden de voortgang van de projecten, financieel en inhoudelijk, op kwartaalbasis tegen het licht gehouden. De Raad van Toezicht keurt de jaarrekening goed en voert minimaal tweemaal per jaar een gesprek met de accountant van de organisatie. Deze gesprekken vinden plaats:

- nadat de accountant de jaarrekening heeft gecontroleerd;
- na een tussentijdse controle, aan de hand van een door de accountant opgestelde interim managementletter.

De Raad van Toezicht evalueert, samen met de directeur, jaarlijks het functioneren van de accountant.

Ad 3.
Natuur & Milieu heeft drie kernactiviteiten:

1. stimuleren van duurzaam, innovatief overheidsbeleid;
2. motiveren van bedrijven om groene businesscases te ontwikkelen;
3. consumenten handelingsperspectief bieden op het gebied van duurzaamheid.

Coalities bouwen, onderzoek publiceren, campagnes en opinievorming zijn daarbij belangrijke instrumenten. Natuur & Milieu zet deze in om klimaat- en biodiversiteitsdoelen versneld te realiseren, draagvlak en mobilisatiekracht te ontwikkelen en duurzaamheid een belangrijke beslissingsfactor te laten zijn. Steevast is communicatie een cruciaal onderdeel bij de inzet van genoemde instrumenten. Deze communicatie betreft intensief contact met veel verschillende partijen in bestuur, politiek, bedrijfsleven, wetenschap, maatschappelijke

organisaties en media. Maar ook met belanghebbenden zoals financiers, donateurs en samenwerkingspartners. Hierbij zijn een aantal informatiestromen en -vormen te onderscheiden, gericht op specifieke doelgroepen:

- financiers: tussen- en eindverslagen van projecten en campagnes, al dan niet voorzien van een accountantsverklaring;
- donateurs: digitale en papieren nieuwsbrieven, de jaarbrief, het jaarverslag en de jaarrekening, voorzien van een goedkeurende accountantsverklaring;
- samenwerkingspartners: bijeenkomsten, overleggen, nieuwsbrieven en schriftelijke rapportages;
- geïnteresseerden: website, digitale nieuwsbrieven, sociale media.

BIJLAGE 4 RISICOMANAGEMENT

In het huidige tijdsgewricht van dynamische maatschappelijke en politieke ontwikkelingen is het meer dan ooit noodzakelijk mogelijke risico's voor de continuïteit van de organisatie in kaart te brengen en deze waar mogelijk en nodig te minimaliseren. In de gemaakte analyses worden de risico's ingeschat langs drie wegen: kans, impact en prioriteit. Het oordeel op deze drie punten leidt al of niet tot een beheersmaatregel, waarbij geldt dat de eerste verantwoordelijkheid voor zo'n maatregel ligt bij degenen wier werk wordt geraakt door dat risico. Als voorbeeld: het bewaken van het imagorisico bij uitingen in de pers ligt bij de persvoorlichters en de woordvoerders van de organisatie.

Het overall bewaken van de in de risicoanalyse geïdentificeerde risico's en de daarbij benoemde beheersmaatregelen is de verantwoordelijkheid van het MT van Natuur & Milieu, met als eerste aanspreekpunt het hoofd Bedrijfsvoering. In zijn reguliere rapportages aan de Raad van Toezicht neemt de directeur de ontwikkelingen ten aanzien van de risico's mee.

Mogelijke risico's

Natuur & Milieu onderscheidt drie categorieën van risico's:

- risico's ten aanzien van haar maatschappelijke en politieke positie;
- financiële risico's;
- risico's op het gebied van bedrijfsvoering.

Binnen deze drie categorieën heeft het MT de onderstaande belangrijkste risico's geïnventariseerd, deze beoordeeld en voorzien van een beheersmaatregel. Naast deze materiële risico's zijn er ook risico's geïnventariseerd die klein zijn en die goed voorzien zijn van beheersmaatregelen. Deze zijn niet in deze verantwoordingsverklaring opgenomen.

Voor een organisatie als Natuur & Milieu is de reputatie bij politiek, donateurs, bedrijven en samenwerkingspartners van essentieel belang en naleving van wet- en regelgeving staat dan ook hoog op de agenda van onze organisatie. Ook de fiscale regelgeving heeft de aandacht van het MT en de Raad van Toezicht, zodat er tijdig ingespeeld kan worden op relevante ontwikkelingen, zoals ook in de jaarrekening is aangegeven.

De medewerkers van de Groene11 houden ook de voor de lidorganisaties, zoals Natuur & Milieu, relevante ontwikkelingen in wet- en regelgeving nauwlettend in de gaten zodat hier vroegtijdig op geanticipeerd kan worden. Als het gaat om haar positie bewaakt Natuur & Milieu haar onafhankelijkheid, reputatie en geloofwaardigheid. Dat geheel geeft de organisatie namelijk de vrijheid om zich kritisch op te stellen ten opzichte van beleid en gedrag van overheden en bedrijven, ook als de onderwerpen zeer gevoelig liggen. De reputatie en geloofwaardigheid van Natuur & Milieu is gebaseerd op heldere analyses en de onderbouwde alternatieven en aangedragen oplossingen. Bovendien is Natuur & Milieu open, zorgvuldig en transparant in handelwijze en berichtgeving. De directeur is op de hoogte van alle externe uitingen van de organisatie.

Risicoanalyse projecten

Risicoanalyse maakt vast onderdeel uit van het werk van Natuur & Milieu, zeker ook omdat we graag innovatieve projecten ontwikkelen. Nieuwe projecten worden dan ook voor de start zowel inhoudelijk als financieel gecheckt op realisme, fiscaliteit, imago- en debiteurenrisico. Uiteraard nemen we maatregelen om geconstateerde mogelijke risico's af te dekken; een onderbouwde keuze voor eventuele 'risk responses'. Daarbij gaan we uit van een vooraf te bepalen 'risk appetite': welk risiconiveau is Natuur & Milieu bereid te aanvaarden voordat maatregelen noodzakelijk zijn?

Als een project loopt, zijn adequate informatievoorziening en kwartaalcontroles op resultaat (impact), tijd en geld het adagium. Daarmee kunnen we controleren of de risicoanalyse nog up to date is, of dat bijstelling nodig is omdat er een verandering is opgetreden in de vooraf verwachte ontwikkelingen (bijvoorbeeld inhoudelijk en/of financieel) van het project.

Ervaren risico's in 2020

De risico's in 2020 hadden vooral te maken met de wereldwijde corona-pandemie en de onzekerheid over het verloop van de crisis en de effecten op Natuur & Milieu. De risico's die we voorzagen lagen op het terrein van:

- Acquisitie. Het eerste deel van het jaar liepen bijna alle projecten door en in eerste instantie was er weinig effect op de acquisities. In de tweede helft van het jaar moesten we constateren dat de bedrijven waarmee wij samenwerken weliswaar bereid zijn geld beschikbaar te stellen voor een duurzame wereld, maar dit vaker naar achter schuiven vanwege de onzekerheden die er momenteel zijn. Van een aantal acquisities die wij voor 2020 hadden lopen, is afgesproken dit naar 2021 te verschuiven. Wij zijn in de gunstige omstandigheid dat we over vaste inkomsten beschikken zoals bijvoorbeeld de jaarlijkse bijdrage van de Nationale Postcode Loterij van € 1.8 miljoen. Eind 2020 heeft de Postcode Loterij toegezegd dat we de komende vijf jaar ook op hun steun kunnen rekenen.

  Daarnaast beschikken we over voldoende liquide middelen a € 9,3 miljoen per 31 december 2020 en een goede continuïteitsreserve van € 3,9 miljoen per 31 december 2020, waardoor we op korte en middellange termijn niet in de financiële problemen komen. Daarnaast is in 2020 gestart met een gecoördineerde aanpak om (meer) financiering van vermogensfondsen te verkrijgen.
- Bemensing. In 2020 hadden we te maken met een aantal collega's die langdurig ziek waren (voor een groot deel niet werkgerelateerd), zijn er twee vacatures on hold gezet met het oog op de coronacrisis, en tijdens de lockdown als gevolg van corona hebben collega's meer zorgverlof opgenomen dan normaal. Omwille van de continuïteit van de projecten, en om te voorkomen dat andere collega's overbelast zouden raken, zijn werkzaamheden waar mogelijk getemporiseerd en deels opgevangen door inhuur van tijdelijke krachten.

Om de risico's van de coronacrisis op te kunnen vangen zijn in 2020 kostenbesparingen doorgevoerd. Ook in 2021 worden de corona-effecten kritisch gevolgd om zo nodig tijdig bij te sturen. Indien deze effecten beperkt blijven zien we voldoende ruimte om in 2021 te kunnen investeren in de voorbereiding van ons 50-jarig jubileum in 2022.

Categorie	Risico	Kans	Impact	Prioriteit	Beheersmaatregel
Positionering	Werk en/of mensen worden door politiek /bestuurders niet erkend of niet serieus genomen. Politiek/ bestuurlijk risico door verliezen/ verslechteren van onze positie in Den Haag en/of ten opzichte van andere milieuorganisaties.	Klein	Groot	Middel	Interne coördinatie door PA/EP adviseur. Aandacht hiervoor in aannamebeleid (HR). Regelmatige gesprekken met politiek en stakeholders. Afspraken doorontwikkelen over relatiebeheer overheid en politiek. Er is een goede discussie over positionering gevoerd; dit blijven doen ook in relatie tot imagorisico .
Positionering	Imagorisico a.g.v. uitingen in de media, incl. fake-news en misbruik logo door derden en uitingen door/ of gericht tegen andere natuur- en milieuorganisaties waar we mee samenwerken (G11)	Middel	Middel	Middel	Goede afspraken over woordvoering incl. pers- training. Checklist opstellen. Proactief op gevoelige issues inspelen en antwoord klaar hebben. Toetsen kwaliteit van partners/bureaus. Goede afspraken met partners (contracten). Heldere vraagarticulatie naar inhoudelijke leveranciers. Goede samenwerking bewaken met G11-organisaties op inhoudelijk en strategisch niveau.
Positionering	Botsende belangen in de samenwerking met partners	Middel	Middel	Middel	Kritisch kijken naar geschiktheid partners. Investeren in opbouwen goede relaties (verwachtingen management) o.a. door heldere afspraken in contracten.
Positionering	Kwaliteit van ons werk (juiste informatie, ook in uitbesteed werk)	Middel	Groot	Middel	Kwaliteit van inhoudelijke leveranciers toetsen. Via projectmatige aanpak borgen kwaliteit middels de rol van opdrachtgever. Er zijn templates voor diverse typen contractverplichtingen opgesteld.
Financien	Onvoldoende externe financiering door bedrijven. Mede door corona minder geslaagde acquisities	Groot	Groot	Hoog	Versterken acquisitie- en onderhandelingsvaardigheden d.m.v. trainingen. Inzetten op spreiding en meerjarige financieringscontracten. In 2020 is een start gemaakt met meer gestructureerde aanpak van benaderen van fondsen. Voldoende continuïteitsreserve om tegenvallers op te vangen.Met capaciteits- en accquisitieoverleg zorgen we dat op tijd signalen gegeven worden aan MT zodat tijdig bijgestuurd kan worden.
Financien	Corona: onderbezetting door corona	Groot	Groot	Hoog	O.a. door ziekte van collega's, zorgverlof en mogelijk lagere productiviteit door lastige werkomstandigheden kan het zijn dat er minder (declarabele) uren gemaakt worden dan begroot. MT houdt vinger aan de pols bij collega's en zoekt met hen naar oplossingen, houdt actualiteit scherp in de gaten oa. aan de hand van capaciteitsoverleg, zonodig externe inhuur of temporisering projecten
Bedrijfsvoering	Projecten en contracten	Middel	Middel	Middel	Professioneel projectmanagement. Goede contracten opstellen, beheren en factureren. Afd. bedrijfsvoering toetst contracten.
Bedrijfsvoering	Vertrek (sleutel)figuren op gebied van netwerk en/of kennis. Uitval door omvangrijk aantal ziektegevallen of door combinatie hiervan	Middel	Groot	Hoog	Aanbieden aantrekkelijk loopbaanbeleid en mogelijkheden tot doorgroeien. Opvolgingsscenario's uitwerken. Kennis en netwerk delen binnen elk team waardoor betere borging hiervan gegarandeerd is. Flexibele schil verder opbouwen en organiseren.
Bedrijfsvoering	Continuïteit directie/MT	Klein	Groot	Middel	In 2020 is door de RvT een Protocol voor tijdelijke vervanging van de directeur-bestuurder vastgesteld. Om continuïteit van het bestuur en MT te waarborgen worden interne vervangingsmogelijkheden verkend en georganiseerd voor kortere of langere afwezigheid van bestuur/ MT-leden.
Bedrijfsvoering	Datalekken, hacken en chantage	Klein	Klein	Middel	Actueel houden AVG beleid en beveiliging door IT-bedrijf
Bedrijfsvoering	Uitvallen ICT systemen	Middel	Middel	Middel	Er zijn goede afspraken met NDI over back-ups en snelle oplossingen
Bedrijfsvoering	Verdienmodel	Middel	Groot	Hoog	Jaarlijks gaan salariskosten omhoog: verkennen hoe dit opgelost kan worden zonder grote acquisitiedruk of stijgende uurtarieven. Door verkennen verdienmodellen, werven financiering uit fondsen, lagere kosten

JAARREKENING

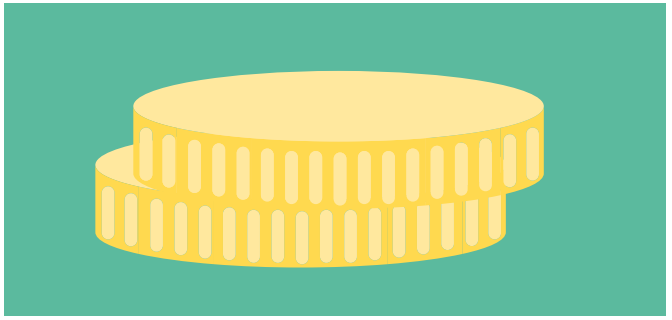

INHOUDSOPGAVE

1. Jaarrekening 2020 56
- 1.1 Balans per 31 december 2020 58
- 1.2 Staat van baten en lasten over het boekjaar 2020 59
- 1.3 Kasstroomoverzicht 60
- 1.4 Grondslagen voor waardering en van resultaatbepaling 62
- 1.5 Toelichting op de balans per 31 december 2020 65
- 1.6 Toelichting op de staat van baten en lasten over 2020 72
- 1.7 Specificatie en verdeling kosten naar bestemming 80
- 1.8 Toelichting verdeling kosten naar bestemming 81

2. Overige toelichtingen 81
- 2.1 Vaststelling en goedkeuring 81
- 2.2 Resultaatbestemming 81

3. Begroting 2021 82

4. Controle verklaring accountant 83

1.1 BALANS

Na verwerking resultaatbestemming

		31 december 2020		31 december 2019	
ACTIVA	**ref.**				
Immateriële vaste activa	1.5.1		79.619		13.834
Materiële vaste activa	1.5.2		144.212		242.907
Vorderingen en overlopende activa	1.5.3	3.486.070		2.871.274	
Effecten	1.5.4	160.249		144.527	
Liquide middelen	1.5.5	9.338.466		11.298.176	
			12.984.785		14.313.977
Totaal			13.208.616		14.570.719
PASSIVA					
Reserves en fondsen	1.5.6				
- Reserves					
. Continuïteitsreserve		3.885.956		3.996.448	
. Bestemmingsreserves		376.162		387.773	
. Herwaarderingsreserves		25.575		14.526	
			4.287.693		4.398.748
. Bestemmingsfondsen			28.725		6.874
			4.316.418		4.405.622
Kortlopende schulden	1.5.7		8.892.198		10.165.098
Totaal			13.208.616		14.570.719

1.2 STAAT VAN BATEN EN LASTEN

		Werkelijk 2020		Begroot 2020		Werkelijk 2019	
Baten:							
- Baten van particulieren	1.6.1		403.331		330.000		354.128
- Baten van bedrijven	1.6.2		1.093.064		1.258.595		1.520.269
- Baten van loterijorganisaties	1.6.3		3.352.888		3.685.000		2.717.492
- Overige baten van overheden	1.6.4		324.601		374.865		258.752
- Baten van andere organisaties zonder winststreven	1.6.5		1.264.274		1.150.040		928.739
Som van de geworven baten			**6.438.158**		**6.798.500**		**5.779.380**
- Baten als tegenprestatie producten en/of diensten	1.6.6		162.143		120.500		118.140
Som van de baten			**6.600.301**		**6.919.000**		**5.897.520**
Lasten:							
Besteed aan doelstellingen	1.7						
- Campagnes	1.6.7	1.516.667		1.525.568		1.800.206	
- Programma's (Voedsel, Energie en Mobiliteit)		4.146.755		4.266.022		3.075.187	
- Overige		511.699		503.163		471.845	
			6.175.121		6.294.753		5.347.238
Wervingskosten	1.6.8		149.339		197.772		167.890
Beheer en administratie	1.6.9		370.506		431.475		494.005
Som van de lasten			**6.694.966**		**6.924.000**		**6.009.132**
Saldo voor financiële baten en lasten			94.665-		5.000-		111.612-
- Saldo financiële baten en lasten	1.6.10		5.462		5.000		18.239
Saldo van baten en lasten							
Saldo van baten en lasten			**89.203-**		**-**		**93.373-**
Resultaat bestemming							
Toevoeging/onttrekking aan:							
- Continuïteitsreserve			**110.492-**		-		**84.795-**
- Bestemmingsreserves							
Onttrekking Bestemmingsreserve projecten			**11.611-**		-		**10.063-**
- Herwaarderingsreserve							
Dotatie reserve waardeverschillen beleggingen			**11.049**				
- Bestemmingsfondsen							
Dotatie Donateursbaten Zeekracht			**21.851**		-		**1.485**

1.3 KASSTROOMOVERZICHT (VOLGENS DE INDIRECTE METHODE)

(De cijfers tussen haakjes verwijzen naar de toelichting)

Bedragen * € 1.000

			2020		2019	
Kasstroom uit operationele activiteiten						
Bedrijfsresultaat				89-		93-
Aanpassingen voor:						
-	Afschrijvingen			141		136
-	Veranderingen in werkkapitaal					
	-	Kortlopende vorderingen (1)	615-		202	
	-	Kortlopende schulden (2)	218		163-	
	-	Effecten	11-		-	
	-	Nog te besteden projectgelden	1.490-		7.652	
				1.898-		7.691
	Kasstroom uit bedrijfsoperaties			1.846-		7.734
	Kasstroom uit operationele activiteiten			1.846-		7.734
	Kasstroom uit investeringsactiviteiten					
	Investeringen in materiële vaste activa			108-		11-
	Aankopen beleggingsportefeuille			5-		-
						-
	Kasstroom uit investeringsactiviteiten			113-		11-

(De cijfers tussen haakjes verwijzen naar de toelichting)

Bedragen * € 1.000

	2020	2019
Kasstroom uit investeringsactiviteiten	113-	11-
Kasstroom uit financieringsactiviteiten		
Aflossing leningen o/g	-	-
Toename/Afname geldmiddelen	1.959-	7.723
Liquide middelen per 1 januari	11.298	3.576
Netto toename/afname	1.959-	7.723
Liquide middelen per 31 december	9.339	11.298

Toelichtingen (zie voor de cijfers de toelichting op de balans)

1. Kortlopende vorderingen	**31-12**	**01-01**
Te vorderen opbrengsten	811	626
Debiteuren	795	358
Overigen	1.880	1.888
	3.486	2.871

2. Kortlopende schulden

Crediteuren	358	384
Belastingen en premies sv	162	150
Overige schulden	1.158	927
	1.679	1.461

1.4 GRONDSLAGEN VOOR WAARDERING EN VAN RESULTAATBEPALING ALGEMEEN

Algemeen
Natuur & Milieu is gevestigd aan de Arthur van Schendelstraat 600, 3511 MJ te Utrecht.

De statutaire doelstelling van de stichting is:
"Het leveren van een herkenbare bijdrage aan een duurzame samenleving, nationaal en internationaal. Daarbij zet de stichting zich in voor de ecologische dimensie van duurzame ontwikkeling (een schoon milieu voor huidige en toekomstige generaties, een rijke natuur en een divers landschap) met oog voor de sociale en economische aspecten ervan en voorts al hetgeen met een en ander rechtstreeks of zijdelings verband houdt of daartoe bevorderlijk kan zijn, alles in de ruimste zin des woords. Het maken van winst wordt niet beoogd." De statuten van de stichting zijn voor het laatst gewijzigd op 27 november 2019.

Kasstroomoverzicht
Het kasstroomoverzicht is opgesteld volgens de indirecte methode. De geldmiddelen in het kasstroom- overzicht bestaan uit de liquide middelen, waarbij vreemde valuta direct zijn verantwoord tegen de koersen, waartegen zij zijn ver- of gekocht. Ontvangsten en uitgaven uit hoofde van interest of belegging zijn opgenomen onder de kasstroom uit operationele activiteiten. Onder de investeringen in materiële vaste activa zijn alleen de investeringen opgenomen waarvoor in het lopende boekjaar geldmiddelen zijn opgeofferd. Transacties waarbij geen in- of uitstroom van kasmiddelen plaatsvindt, waaronder waardestijging beleggingen en financiële leasing, zijn niet in het kasstroomoverzicht opgenomen.

Schattingen
Bij toepassing van de grondslagen en regels voor het opstellen van de jaarrekening vormt de directie van Natuur & Milieu zich verschillende oordelen en schattingen die essentieel kunnen zijn voor de in de jaarrekening opgenomen bedragen. Indien het voor het vereiste inzicht noodzakelijk is zijn de aard van de oordelen en schattingen inclusief de bijbehorende veronderstellingen opgenomen bij de toelichting op de desbetreffende jaarrekeningpost.

GRONDSLAGEN VOOR WAARDERING ACTIVA EN PASSIVA

Algemeen
Als houder, sinds 2003, van het CBF-Keurmerk is de jaarrekening van Natuur & Milieu ingericht conform de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving voor Fondsenwervende organisaties (Richtlijn 650). Activa en verplichtingen worden in het algemeen gewaardeerd tegen de verkrijgings- of vervaardigingsprijs of de actuele waarde. Indien geen specifieke waarderingsgrondslag is vermeld vindt waardering plaats tegen de verkrijgingsprijs. In de balans, de staat van baten en lasten en het kasstroomoverzicht zijn referenties opgenomen. Met deze referenties wordt verwezen naar de toelichting.

Indien noodzakelijk wordt op vorderingen een voorziening in mindering gebracht voor oninbaarheid.

Immateriële vaste activa
De immateriële vaste activa worden gewaardeerd op het bedrag van de bestede kosten, verminderd met de cumulatieve afschrijvingen gebaseerd op de economische levensduur en indien van toepassing met bijzondere waardeverminderingen. Voor de ontwikkelde software is de economische levensduur gesteld op 3 jaar.

Materiële vaste activa
De bedrijfsmiddelen worden gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs onder aftrek van afschrijvingen gebaseerd op de economische levensduur. Voor meubilair is de economische levensduur gesteld op 5 jaar, voor automatiseringsapparatuur op 3 jaar, en voor interne verbouwingen op 5 jaar.De stichting beoordeelt op iedere balansdatum of er aanwijzingen zijn dat een vast actief aan een bijzondere waardevermindering onderhevig kan zijn. Indien dergelijke indicaties aanwezig zijn, wordt de realiseerbare waarde van het actief vastgesteld. Indien het niet mogelijk is de realiseerbare waarde voor het individuele actief te bepalen, wordt de realiseerbare waarde bepaald van de kasstroomgenererende eenheid waartoehet actief behoort.

In zoverre wordt vastgesteld dat een bedrijfsmiddel niet langer economisch rendabel is, wordt dit bedrijfsmiddel door middel van een extra afschrijving tot op nihil afgeschreven.

Vorderingen en overlopende activa
Vorderingen en overlopende activa worden bij de eerste verwerking gewaardeerd tegen de reële waarde van de tegenprestatie. Handelsvorderingen worden na eerste verwerking gewaardeerd tegen de geamortiseerde kostprijs. Voorzieningen wegens oninbaarheid worden in mindering gebracht op de boekwaarde van de vordering. Vorderingen hebben een looptijd van korter dan 1 jaar, tenzij expliciet anders is vermeld in de betreffende toelichting.

Effecten
De participaties zijn gewaardeerd tegen actuele waarde per balansdatum. Op- en afwaarderingen muteren in de herwaarderingsreserve.

Liquide middelen
Liquide middelen bestaan uit kas-, banktegoeden en direct opeisbare deposito's met een looptijd korter dan twaalf maanden. Rekening-courantschulden bij banken zijn opgenomen onder schulden aan kredietinstellingen onder kortlopende schulden. Liquide middelen worden gewaardeerd tegen de nominale waarde.

Reserves en fondsen
Het eigen vermogen van de stichting wordt ingedeeld in diverse reserves. Jaarlijks wordt het resultaat door het bestuur bestemd. De stichting heeft een continuïteitsreserve gevormd voor de dekking van risico's op korte termijn en om zeker te stellen dat zij ook in de toekomst aan haar verplichtingen kan voldoen In de bestemmingsreserve is een reserve donateursbaten opgenomen voor gelden die bestemd zijn voor projecten die over het jaar heen lopen. Als gevolg van een stelselwijziging is in 2013 een bestemmingsreserve gevormd voor de reguliere opbrengsten van de Nationale Postcode Loterij gelden in doorlopende projecten. De reserve Ziekteverzuim is gevormd voor het afdekken van financiële risico's met betrekking tot langdurig ziekteverzuim.

De reserve Zeekracht en het reserve waardeverschillen beleggingen hebben beiden betrekking op de participaties meewind. Voor de baten van de donateurs Zeekracht is een bestemmingsfonds opgenomen. De reserve nog af te wikkelen nalatenschappen is gevormd voor nalatenschappen met zuiver vruchtgebruik.

Schulden en overige passiva
Schulden worden bij de eerste verwerking gewaardeerd tegen de reële waarde. De schulden worden na eerste verwerking gewaardeerd tegen de geamortiseerde kostprijs. Transactiekosten die direct zijn toe te rekenen aan de verwerving van de schulden worden in de waardering bij de eerste verwerking opgenomen.

Operationele leasing
Bij de stichting kunnen er leasecontracten bestaan waarbij een groot deel van de voor- en nadelen die aan het eigendom verbonden zijn, niet bij de stichting liggen. Deze leasecontracten worden verantwoord als operationele leasing. Verplichtingen uit hoofde van operationele leasing worden, rekening houden met ontvangen vergoedingen van de lessor, op lineaire basis verwerkt in de winst-en-verliesrekening over de looptijd van het contract.

GRONDSLAGEN VAN RESULTAATBEPALING

De geworven baten zijn projectgerelateerde baten met een contractueel vastgelegde bestemming en op te leveren prestaties. De betreffende baten en lasten worden ten gunste van het resultaat gebracht in het jaar waarop deze betrekking hebben. Dit gebeurt conform de 'percentage of completion methode' van de tot de rapportagedatum verrichte prestaties ten behoeve van het project. De bepaling van het % gereed vindt plaats op basis van de tot de rapportagedatum gemaakte projectlasten in verhouding tot de geschatte totale projectlasten. Een positief resultaat op een project wordt pas bij realisatie genomen; een negatief resultaat op projecten wordt genomen indien voorzien.

De opbrengsten van de Nationale Postcode Loterij worden in totaliteit ten gunste van de staat van baten en lasten gebracht in het jaar waar de baten betrekking op hebben. De in het resultaat vrijgevallen baten worden aan de daartoe gevormde bestemmingsreserve toegevoegd.

Subsidies van overheden worden eerst gepassiveerd en komen ten gunste van het resultaat naar gelang de gesubsidieerde lasten zich voordoen.

Baten uit nalatenschappen worden verantwoord in het boekjaar waarin de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld. De kosten worden

toegerekend aan de verslagperiode waarop zij betrekking hebben. Verliezen worden genomen zodra deze voorzienbaar zijn.

Lasten
De lasten worden bepaald op historische basis en toegerekend aan het verslagjaar waarop zij betrekking hebben.

Personeelsbeloningen
Lonen, salarissen en sociale lasten worden op grond van de arbeidsvoorwaarden verwerkt in de staat van baten en lasten voor zover ze verschuldigd zijn aan werknemers.
Natuur & Milieu heeft alle pensioenregelingen verwerkt volgens de verplichtingenbenadering. De pensioenregeling is ondergebracht bij de Stichting Bedrijfspensioenfonds voor de Landbouw (BPL).

De stichting is uitsluitend verplicht tot betaling van de vastgestelde premies. De te betalen premie wordt als last in de staat van baten en lasten verantwoord. De stichting heeft geen verplichting tot het verrichten van bijstortingen in het fonds, anders dan het betalen van toekomstige hogere premies.

Afschrijvingen op immateriële en materiële vaste activa
Immateriële en materiële vaste activa worden vanaf het moment van ingebruikname afgeschreven over de verwachte toekomstige gebruiksduur van het actief. Indien een schattingswijziging van de toekomstige gebruiksduur plaatsvindt, dan worden de toekomstige afschrijvingen aangepast. Boekwinsten en - verliezen uit de incidentele verkoop van materiële vaste activa zijn begrepen onder de afschrijvingen.

Rentebaten en rentelasten
Rentebaten en rentelasten worden tijdsevenredig verwerkt, rekening houdend met de effectieve rentevoet van de betreffende activa en passiva. Bij de verwerking van de rentelasten wordt rekening gehouden met de verantwoorde transactiekosten op de ontvangen leningen die als onderdeel van de berekening van de effectieve rente worden meegenomen.

Toelichting op de specificatie en verdeling kosten naar bestemming (2.7)
In lijn met de herziene "Aanbeveling Toepassing van Richtlijn 650 en Richtlijn C2 voor Kosten Beheer & Administratie" uitgevaardigd door de brancheorganisatie Goede Doelen Nederland, is de toerekeningssystematiek van de lastenverdeling in 2020 aangepast. De werkzaamheden met betrekking tot payroll, facilitair en Personeel en Organisatie worden op basis van FTE toegerekend. De kosten van uitzendkrachten worden toegewezen aan een onderwerp. De schattingswijziging is verwerkt in de staat van baten en lasten in 2020. De schattingswijziging is niet retrospectief verwerkt, de cijfers van 2019 en de begroting van 2020 zijn ongewijzigd in deze jaarverslaggeving.

De toerekeningssystematiek van de lastenverdeling is gebaseerd op daadwerkelijk gerealiseerde declarabele uren en personele omzet binnen de doelstellingen.

De lasten op de verdeelstaat worden als volgt aan de activiteiten toegerekend:
- Kosten worden eerst zoveel mogelijk aan de doelstelling toegewezen.
- De kosten van Publiciteit en Communicatie worden verdeeld over de doelstellingen aan de hand van het gemiddelde aantal fte's.
- De salariskosten van uitvoerende medewerkers worden toeberekend op basis van de gerealiseerde declarabele uren en het gemiddelde aantal fte's op maandbasis.
- De kosten van ondersteunende medewerkers met betrekking tot payroll, facilitair en Personeel en Organisatie worden op basis van FTE toegerekend.
- De kosten van overige ondersteunende medewerkers worden, voor zover er een rechtstreeks verband is, gedeeltelijk toegerekend aan de doelstellingen.
- De kosten van uitzendkrachten worden toegewezen aan een onderwerp.
- De overige personele kosten, huisvestingskosten, bureaukosten, organisatiekosten, algemene kosten en afschrijvingen worden verdeeld aan de hand van het gemiddeld aantal fte's per doelstelling/ activiteit. Waar mogelijk worden kosten direct toegerekend.
- De toedeling van de wervingskosten is gebaseerd op de verhouding van de daadwerkelijk geschreven uren fondsenwerving ten opzichte van het totaal aantal geschreven uren voor het realiseren van de doelstellingen.
- Materiële projectkosten zijn kosten gemaakt binnen de thema's ten bate van een specifiek project. Deze kosten zijn dan ook direct aan de doelstellingen toe te rekenen.

1.5 TOELICHTING OP DE BALANS PER 31 DECEMBER 2020

1.5.1 Immateriële vaste activa

	Software
Stand per 1 januari 2019	
Aanschafwaarde	189.765
Cum. waardeverm. en afschrijv.	175.930
Boekwaarde per 1 januari 2019	13.834
Mutaties	
Investeringen	95.746
In gebruik genomen Software	688
Desinvesteringen	-
Afschrijvingen	30.649
Afschrijvingen desinvesteringen	-
Stand per 31 december 2020	
Aanschafwaarde	286.199
Cum. waardeverm. en afschrijv.	206.580
Boekwaarde per 31 december 2020	79.619
Afschrijvingspercentages	33,3%

Immateriële vaste activa betreft de softwareontwikkeling van het project- en urenregistratiesysteem en aangeschafte licenties.

1.5.2 Materiële vaste activa

	Meubilair en inrichting	Automati-sering	Verbouwingen	TOTAAL
Stand per 1 januari 2019				
Aanschafwaarde	155.140	174.517	316.688	646.344
Cum. waardeverm. en afschrijv.	94.099	145.152	164.187	403.437
Boekwaarde per 1 januari 2019	61.041	29.366	152.501	242.907
Mutaties				
Investeringen	-	11.941	-	11.941
Desinvesteringen	-	-	-	-
Afschrijvingen	24.907	22.648	63.081	110.636
Afschrijvingen desinvesteringen	-	-	-	-
Stand per 31 december 2020				
Aanschafwaarde	155.140	186.458	316.688	658.285
Cum. waardeverm. en afschrijv.	119.006	167.800	227.268	514.073
Boekwaarde per 31 december 2020	36.134	18.659	89.420	144.212
Afschrijvingspercentages	20,0%	33,3%	20,0%	

1.5.3 Vorderingen

De post kan als volgt worden toegelicht:

	2020	2019
Debiteuren	795.172	357.725
Nog te ontvangen Nationale Postcode Loterij gelden	1.800.000	1.800.000
Te ontvangen opbrengsten (1)	810.821	625.987
Te ontvangen nalatenschappen	27.410	16.000
Nog te ontvangen rente	69	1.124
Vooruitbetaalde kosten	41.604	-
Overige vorderingen (2)	10.994	70.437
	3.486.070	2.871.274

Ultimo 2020 zijn alle vorderingen op inbaarheid beoordeeld. Er is een voorziening getroffen van € 5.000.
(1) In de post te ontvangen opbrengsten zijn de opbrengsten en subsidies opgenomen die contractueel zijn toegekend en conform betaalschema nog gefactureerd mogen worden.
(2) De post overige vorderingen bestaat uit vorderingen op zusterorganisaties voor vooruitbetaalde NS abonnementen.

Het verloop van de voorziening op debiteuren kan als volgt worden weergegeven:

	2020	2019
Stand per 1 januari	-	-
Bij: toevoeging	5.000	-
Af: Afboeking t.l.v. de voorziening	-	-
Stand per 31 december	5.000	-

1.5.4 Effecten

Ultimo 2010 is besloten niet langer beleggingen aan te houden in de vorm van aandelen of obligaties. Daarop is in 2012 een uitzondering gemaakt.
In dat jaar is in vervolg op de afspraken met het voormalig bestuur van de Coöperatie Club Zeekracht UA als invulling op de doelstelling van haar bestemmingsreserve door Natuur & Milieu een investering gedaan in participaties Meewind.
In 2015 heeft een switch plaatsgevonden in de verdeling van de participaties. De portefeuille bestaat uit 90,9796 participaties Zeewind bestaande Parken en 22,6064 participaties Zeewind Nieuwe Parken.

Waardering van deze participaties vindt plaats tegen actuele waarde.

	2020	2019
Stand per 1 januari	144.527	154.013
Aangeschaft in het boekjaar	4.673	-
Verkocht in het boekjaar	-	-
Waardeverandering van beleggingen	11.049	9.486-
Stand per 31 december	160.249	144.527
% van de Continuïteitsreserve	4,1%	3,6%

De effecten staan ter vrije beschikking van de stichting.

1.5.5 Liquide middelen

	2020	2019
Stand per 1 januari	11.298.176	3.575.602
Mutaties boekjaar	1.959.710-	7.722.574
Stand per 31 december	9.338.466	11.298.176

Hieronder zijn opgenomen de direct opeisbare gelden bij bank- en giro-instellingen.
Betalingsverkeer loopt via de rekening bij de Rabobank. Daarnaast zijn er rekeningen bij de Triodos, ABN AMRO en ASN Bank.
De Rabobank heeft een garantie afgegeven ten bate van de verhuurder van de Arthur van Schendelstraat 600 groot € 61.895,93. Deze garantie heeft als onderpand een depositorekening bij de Rabobank van dezelfde omvang als de garantie. De overige liquide middelen zijn allen ter vrije beschikking van de stichting.

1.5.6 Reserves en fondsen

Continuïteitsreserve	2020	2019
Stand per 1 januari	3.996.448	4.081.243
Cumulatief effect stelselwijziging		
Mutatie n.a.v. resultaatverdeling	110.492-	84.795-
Stand per 31 december	3.885.956	3.996.448

Het beleid van de stichting ten aanzien van de functie en gewenste hoogte van de reserves en fondsen is in 2017 aangepast en vastgesteld. De gewenste hoogte van de continuïteitsreserve is 4,0 mln. Hiermee kan Natuur & Milieu een jaar lang aan de vaste verplichtingen voldoen. Daarnaast is een analyse opgesteld waarin de huidige risico's financieel in kaart zijn gebracht. Deze zijn gelijk aan de gewenste hoogte van de continuïteitsreserve. Met dit beleid blijft de organisatie ruimschoots binnen de door de GDN opgestelde richtlijn 'Reserves Goede Doelen' waarbij de aan te houden continuïteitsreserve maximaal 1,5 maal de kosten van de werkorganisatie bedraagt.

Bestemmingsreserves

Doorlopende projecten:	**2020**	**2019**
Stand per 1 januari	16.773	26.836
Bestemming resultaat	11.611-	10.063-
Stand per 31 december	5.162	16.773

Veel projecten lopen over het kalenderjaar heen. Financiering wordt bij het begin van een project voor de gehele looptijd begroot. Dit heeft tot gevolg dat er aan het einde van een jaar financiering (in dit geval gelden van de postcodeloterij) op lopende projecten is bestemd waarvoor nog geen kosten zijn gemaakt. Omdat deze kosten wel gemaakt zullen gaan worden voor deze projecten is hiervoor een bestemmingsreserve gevormd.

Ziekteverzuim:	**2020**	**2019**
Stand per 1 januari	225.000	225.000
Bestemming resultaat		
Dotatie	104.000	150.000
Onttrekking	104.000-	150.000-
Stand per 31 december	225.000	225.000

De reserve kan worden ingezet om de kosten van vervanging van langdurig zieken te financieren, zodat de organisatie haar ambitie kan blijven waarmaken.
De gewenste omvang van de reserve moet het mogelijk maken 3 langdurig zieken (tegen een gemiddeld salaris van € 75.000) gedurende een jaar te vervangen.

Zeekracht:	**2020**	**2019**
Stand per 1 januari	130.000	130.000
Bestemming resultaat	-	-
Stand per 31 december	130.000	130.000

Deze reserve is gevormd om tekorten binnen het project Zeekracht mee te dekken en om, indien de toekomstige herwaarderingsreserve niet toereikend blijkt te zijn, waardevermindering van de participaties Meewind mee op te vangen.

Reserve nog af te wikkelen nalatenschappen	**2020**	**2019**
Stand per 1 januari	16.000	16.000
Bestemming resultaat		
Stand per 31 december	16.000	16.000

De bestemmingsreserve nog af te wikkelen nalatenschappen is gevormd voor een nalatenschap met zuiver vruchtgebruik.

Totaal bestemmingsreserves:	376.162	387.773

Herwaarderingsreserve

Reserve waardeverschillen beleggingen	**2020**	**2019**
Stand per 1 januari	14.526	24.012
Dotatie/Onttrekking	11.049	9.486-
Stand per 31 december	25.575	14.526

De reserve waardeverschillen beleggingen is in 2013 gevormd ter beheersing van het risico van waardeverschillen van de participaties Meewind. De herwaardering van de intrinsieke waarde van de participaties is per 31 december 2020 aan deze reserve toegevoegd.

Bestemmingsfondsen

Bestemmingsfonds Donaties Zeekracht	**2020**	**2019**
Stand per 1 januari	6.874	5.389
Bestemming resultaat	21.851	1.485
Stand per 31 december	28.725	6.874

Wanneer door derden aan een deel van de middelen een specifieke besteding is gegeven dient dit deel aangemerkt te worden als bestemmingsfonds.
In 2013 is een bestemmingsfonds gevormd voor donateursbaten Vrienden van Zeekracht die ingezet kan worden voor het realiseren van projecten met betrekking op wind op zee.

1.5.7 Schulden korter dan 1 jaar

Belastingen en premies sociale verzekeringen	**2020**	**2019**
Loonbelasting	106.641	104.043
BTW	55.820	46.078
Totaal belastingen en premies sociale verzekeringen	162.461	150.121
Overige schulden en overlopende passiva		
Crediteuren	358.364	384.330
Nog te besteden projectgelden (1)	7.213.556	8.704.128
Te betalen oude verlofrechten	136.173	88.936
Nog te betalen pensioenpremies (2)	71.402	63.927
Vooruitontvangen bedragen	336.782	191.323
Nog te betalen salariskosten (vakantiegeld)	108.783	99.354
Ontvangen borggelden inwonende organisaties	7.428	7.428
Overige schulden (3)	497.249	475.551
	8.729.737	10.014.977
Totaal schulden korter dan 1 jaar	8.892.198	10.165.098

(1) De hier vermelde bedragen betreffen zowel vooruitontvangen projectgelden als toezeggingen waarvan de realisatie in 2020 of later plaatsvindt. In dit saldo is € 6.429k aan Droomfonds Nationale Postcode Loterij opgenomen voor project De Rijke Noordzee.
(2) De pensioenpremies betreffen de nog te betalen openstaande nota's aan het BPL.
(3) De overige schulden bestaan uit vooruitgefactureerde bedragen (o.a. huur) en nog te betalen bedragen (o.a. Investeringsbijdrage nieuwe pand, accountantskosten en eenmalige uitkeringen).

Niet in de balans opgenomen verplichtingen

Huurcontracten:	looptijd tot	Korter dan 1 jaar	Tussen 1-5 jaar	Langer dan 5 jaar
Plein 8D, Den Haag	30-09-21	14.792		
Arthur van Schendelstraat 600, Utrecht	01-04-27	271.008	1.084.032	338.760
		285.800	1.084.032	338.760

Per 1 juli 2017 is een nieuw pand aan de Arthur van Schendelstraat betrokken.
Het huurcontract is aangegaan voor een periode van 10 jaar.
Per 1 oktober 2017 is het pand aan Plein 8D te Den Haag betrokken.
De opzegtermijn van het huurcontract van Plein 8D in Den Haag bedraagt ten minste 6 maanden.

Leasecontracten:	looptijd tot	Huur op jaarbasis **2020**
Printers	30-06-22	30.300
E-Golf leaseauto	29-06-21	6.300
		36.600

Het leasecontract voor de printers is aangegaan voor een periode van 60 maanden en wordt op kwartaal basis betaald.
De kosten voor de elektrische leaseauto zijn inclusief 15.000 km. De meer- of minderkosten per kilometer zijn € 0,0746.

Erfenissen en legaten:
In 2017 is Natuur & Milieu in bezit gekomen van 1/9 gedeelte van een erfenis die belast is met vruchtgebruik. De waarde van het Legaat is niet bekend gemaakt.

Stichting de Noordzee
Gedurende 2020 hadden Natuur & Milieu en Stichting de Noordzee een samenwerkingsverband met als doel om samen te werken zodat extern meer verschil gemaakt kan worden en door samenwerking in de bedrijfsvoering en facilitaire zaken de efficiency te verhogen en de kosten te verlagen.
Daarnaast is aanvullende samenwerkingsovereenkomst aangegaan voor het programma Droomfonds De Rijke Noordzee. Dit project is voor rekening en risico van beide partijen. De samenwerking is in 2019 vormgegeven en de governance ingericht waarbij ook het toezicht door vertegenwoordigers van de raden van toezicht van beide organisaties is geregeld. De definitieve samenwerkingsovereenkomst is in 2019 getekend.
Ook in de toekomst zullen Natuur & Milieu en Stichting de Noordzee samenwerkingen blijven zoeken.

CO2-emissie
Verwarming en elektriciteitsverbruik in ons kantoor vormen de hoofdmoot van de CO2-uitstoot van Natuur & Milieu. Jaarlijks compenseren we onze niet te vermijden CO2-uitstoot. Over 2020 compenseren we een CO2-emissie van 20 ton via Fairtrade Carbon Credits van FairClimateFund.

Gebeurtenissen na balansdatum
Er hebben zich geen gebeurtenissen na balansdatum voorgedaan die hier vermeld dienen te worden.

1.6 TOELICHTING OP DE STAAT VAN BATEN EN LASTEN OVER 2020

Baten

1.6.1 Baten van particulieren

	werkelijk 2020	begroot 2020	werkelijk 2019
Baten particulieren:			
- Donaties en giften	391.921	330.000	337.744
- Nalatenschappen	11.410	-	16.384
Totaal baten particulieren	403.331	330.000	354.128

Toelichting Baten particulieren:

- Donaties	werkelijk 2020	begroot 2020	werkelijk 2019
Donatiebedrag Natuur & Milieu	362.076	295.000	306.359
Donatiebedrag Zeekracht	29.845	35.000	31.385
Totaal donatiebedrag	391.921	330.000	337.744
Aantal ontvangen donaties	19.525		16.772
Gemiddeld ontvangen bedrag	20		20

- In Kind bijdrage projecten

Onder "in kind" bijdragen worden niet financiële bijdragen aan projecten verstaan, bijvoorbeeld in de vorm van producten of uren die "om niet" worden verstrekt. De fysieke bijdragen zijn gewaardeerd zowel aan de batenkant als aan de lastenkant (materiële lasten). De in kind bijdragen zijn verantwoord onder desbetreffende partnerbaten.

1.6.2 Baten van bedrijven

	werkelijk 2020	begroot 2020	werkelijk 2019
Het bedrag kan als volgt gespecificeerd worden:			
Lidl Nederland GmbH	157.869		170.057
Volksbank N.V.	155.111		191.311
Greenchoice	120.001		126.206
Tennet TSO B.V.	81.832		37.263
ASN Bank	59.345		296.247
Nederlandse Gasunie	52.610		95.968
Nederlandse Waterschapsbank N.V.	40.000		-
Vattenfall N.V. (Nuon)	38.952		10.261
Eneco Smart Energy	32.680		-
Jumbo Supermarkten	30.733		65.893
Ennatuurlijk	30.411		-
Overig	293.519		527.063
Totaal	1.093.064	1.258.595	1.520.269

De baten bedrijven blijven ruim €165k achter op de begroting. Dit wordt voor een groot deel gecompenseerd door hogere opbrengsten van organisaties zonder winststreven. Anderzijds blijven de lasten ook achter op de begroting.

1.6.3 Baten van Loterijorganisaties

	werkelijk 2020	begroot 2020	werkelijk 2019
Baten Nationale Postcode Loterij			
Jaarlijkse bijdrage	1.800.000	1.800.000	1.800.000
Reguliere baten Nationale Postcode Loterij	1.800.000	1.800.000	1.800.000
Saldo 1 januari doorlopende projecten extra trekking/Droomfonds	8.052.631		470.123
Toekenning Droomfonds Rijke De Rijke Noordzee	-		8.500.000
Mutaties in onderhanden werk extra trekkingen	48.828		-
Saldo 31 december doorlopende projecten extra trekking/Droomfonds	6.402.087		8.052.631
Baten projectgelden extra trekkingen NPL	1.601.716	1.885.000	917.492
Mutaties in onderhanden werk doorlopende projecten extra trekkingen Nationale Postcode Loterij	48.828-		-
Totaal baten Loterijorganisaties	**3.352.888**	**3.685.000**	**2.717.492**

Tussen de Stichting Nationale Postcode Loterij en Natuur & Milieu is in 1996 een vijfjarige overeenkomst gesloten, waarin is bepaald dat Natuur & Milieu als beneficiënt zal delen in de opbrengst van de loterij. Deze overeenkomst is, net als in voorgaande jaren, in 2020 met vijf jaar verlengd tot 2026. De jaarlijkse bijdrage voor 2020 is vastgesteld op € 1.800.000.

Bijdrage projectgelden extra trekkingen NPL:
Natuur & Milieu heeft in februari 2019 het Droomfonds project 'De Rijke Noordzee' toegekend gekregen dat samen met Stichting De Noordzee wordt uitgevoerd. Het gaat om een bedrag van € 8,5 miljoen euro, de looptijd van het project is vijf jaar.

De projectgelden extra trekking betreft het project Nederland Zoemt. Dit is een project van LandschappenNL, Naturalis, IVN en Natuur & Milieu. Gezamenlijk is € 1.446.000 ontvangen van de Nationale Postcode Loterij. In 2020 zijn de laatste gelden besteed van deze toekenning.

1.6.4 Overige baten van overheden

Opbrengsten die toe te rekenen zijn aan het lopend boekjaar zijn als volgt te verdelen:

	werkelijk 2020	begroot 2020	werkelijk 2019
Ministerie van Infrastructuur en Milieu	76.351		191.334
Provincie Gelderland	39.714		-
Overige	208.536		67.418
	324.601	**374.865**	**258.752**

1.6.5 Baten van andere organisaties zonder winststreven

Baten andere organisaties zonder winststreven	werkelijk 2020	begroot 2020	werkelijk 2019
European Climate Foundation (ECF)	379.850		196.069
Adessium Foundation	122.327		244.495
ENVIU	79.500		-
Consumentenbond	76.693		-
Milieu Centraal*	53.983		54.450
Stichting Oxfam Novib	48.606		73.507
Natuurmonumenten*	46.368		31.500
Transport & Environment (T&E)	42.042		10.000
Stichting de Noordzee*	39.383		17.405
Tuinbranche Nederland	36.000		26.580
Stichting Dinamo Fonds	35.000		-
Greenpeace Nederland*	30.667		31.500
LandschappenNL*	29.727		23.637
Wereld Natuur Fonds*	28.167		31.500
Overige	215.959		188.096
Totaal	1.264.274	1.150.040	928.739
Som van de geworven baten	**6.438.158**	**6.798.500**	**5.779.380**

De baten zijn € 114k hoger dan begroot.

* Deze organisaties dragen (ook) bij aan de Groene 11. Groene 11 is een samenwerkingsverband voor public affairs van verschillende natuur- en milieuorganisaties.

1.6.6 Baten als tegenpestratie voor de levering van producten en/of diensten

De baten zijn als volgt samengesteld:

	werkelijk 2020	begroot 2020	werkelijk 2019
Verhuur pand	113.989		77.201
Administratieve ondersteuning andere org. zonder winststreven	35.854		37.440
Projecten met als tegenprestatie product en/of dienst	9.145		-
Overige	3.155		3.499
Totaal	**162.143**	**120.500**	**118.140**

Baten worden als "Baten als tegenprestatie voor de levering van producten en/of diensten" verantwoord en niet als geworven baten als één van onderstaande situaties van toepassing is. 1) de partner heeft het exclusieve recht op het geleverde product dienst. 2) Het product/dienst betreft activiteiten anders dan geformuleerd in onze doelstelling.

1.6.7 Besteed aan doelstelling

De hier verantwoorde kosten hebben allen betrekking op uitvoeringskosten van eigen activiteiten.
Natuur & Milieu verstrekt geen subsidies aan derden.
Onder de som der lasten is een bedrag aan personele kosten opgenomen, zonder opsplitsing naar doelstelling als volgt gespecificeerd:

	werkelijk 2020	begroot 2020	werkelijk 2019
Lonen en salarissen	2.540.628	2.614.068	2.325.362
Sociale lasten	406.970	451.946	402.523
Pensioenkosten	354.403	363.985	324.181
	3.302.001	3.430.000	3.052.066
Inhuur tijdelijk personeel	430.048	400.000	442.359
Overige personeelskosten	123.596	149.500	90.489
	3.855.645	3.979.500	3.584.914

Een verdere specificatie van deze kosten is te vinden in hoofdstuk 1.7.

Het percentage van de totaal aan de doelstellingen bestede kosten ten opzichte van de totale baten van de stichting bedraagt voor 2020: 94% (2019: 91%) en ten opzichte van de totale lasten: 92% (2019: 89%).

De pensioenregeling is ondergebracht bij de Bedrijfspensioenfonds voor de landbouw (BPL). Er wordt vrijwillig aangesloten op de pensioenregeling. De regeling is een zogenaamde middelloonregeling waarop geen indexatie plaats vindt. Het opbouwpercentage bedraagt 1,875% en de dekkingsgraad bedraagt ultimo 2020 92,4%

1.6.8 Wervingskosten

De wervingskosten worden verdeeld op basis van de uren per project.

	werkelijk 2020	begroot 2020	werkelijk 2019
Wervingskosten	149.339	197.772	167.890
Som van de geworven baten	6.438.158	6.798.500	5.779.380
Kosten in % van de som van de geworven baten	*2,3%*	*2,9%*	*2,9%*

In lijn met de herziene "Aanbeveling Toepassing van Richtlijn 650 en Richtlijn C2 voor Kosten Beheer & Administratie" uitgevaardigd door de brancheorganisatie Goede Doelen Nederland, is de verdeelsleutel van de uren besteding van directie, managementondersteuning (inclusief facilitaire zaken), financiën en Personeel en Organisatie in 2020 aangepast.
Ook zonder de aangepaste verdeelsleutel zouden de wervingskosten lager zijn dan begroot en in 2019.

1.6.9 Beheer en Administratie

Deze kosten worden volgens de richtlijn RJ 650 niet toegerekend aan de doelstellingen en de post wervingskosten, maar als separate kostenpost zichtbaar gemaakt in de staat van baten en lasten.

De kosten van de organisatie worden volgens de volgende sleutel aan de kosten Beheer en Administratie toegerekend:

	Doelstelling	Wervingskosten	Beheer en Administratie
Directie	80%	4%	16%
Management ondersteuning	63%	4%	33%
Personeel en Organisatie	81%	4%	15%
Financiën (Incl. projectadministratie)	65%	4%	31%
Totaal	72%	4%	24%

In lijn met de herziene "Aanbeveling Toepassing van Richtlijn 650 en Richtlijn C2 voor Kosten Beheer & Administratie" uitgevaardigd door de brancheorganisatie Goede Doelen Nederland, is de verdeelsleutel van de uren besteding van directie, managementondersteuning (inclusief facilitaire zaken), financiën en Personeel en Organisatie in 2020 aangepast.
De sleutel is gebaseerd op een inschatting van de uren besteding van directie, managementondersteuning en financiën.
De werkzaamheden met betrekking tot payroll, facilitair en Personeel en Organisatie worden op basis van FTE toegerekend.
De toedeling van de wervingskosten is gebaseerd op de verhouding van de daadwerkelijk geschreven uren fondsenwerving ten opzichte van het totaal aantal geschreven uren voor het realiseren van de doelstellingen.
De vergelijkende cijfers zijn niet retroperspectief aangepast.
Hantering van de sleutel leidt tot de volgende bedragen en percentages:

	werkelijk 2020	begroot 2020	werkelijk 2019
Kosten Beheer en Administratie	370.506	431.475	494.005
Som der lasten	6.694.966	6.924.000	6.009.132
	5,5%	6,2%	8,2%

De aanpassingen in de verdeelsleutel geven een vertekend beeld, de kosten beheer en administratie zijn in lijn met de begroting en 2019. Voor het percentage van kosten Beheer en Administratie ten opzichte van de som der lasten wordt met de nieuwe verdeelsleutel gestreefd om onder de 8% te blijven.

1.6.10 Saldo voor financiële baten en lasten

Het resultaat uit beleggingen kan als volgt worden gespecificeerd:

	werkelijk 2020	begroot 2020	werkelijk 2019
Dividend/ uitkering herbeleggingsreserve Meewind	10.609	-	22.429
Rente	4.322-		3.267-
Totaal	**6.287**	**5.000**	**19.163**
Dividendbelasting (-/-)	825	-	924
Resultaat	5.462	5.000	18.239

De negatieve rente wordt veroorzaakt door lage rente standen en bankkosten.

1.6.11 Directie en Raad van Toezicht

Directie:
De Raad van Toezicht heeft het bezoldigingsbeleid, de hoogte van de directiebeloning en de hoogte van andere bezoldigingscomponenten vastgesteld. Periodiek wordt dit geactualiseerd, in 2017 is dat ook gebeurd. Bij deze vaststelling heeft de Raad van Toezicht de Regeling Beloning Directeuren van Goededoelenorganisaties van GDN gevolgd. De regeling geeft aan de hand van zwaartecriteria een maximumnorm voor het jaarinkomen. Bij Natuur & Milieu leidde dit tot een zogenaamde BSD-score tussen 411 en 450 punten waarbij in 2020 een maximaal jaarinkomen hoort van € 124.142,- bij een full-time dienstverband conform schaal H. De beloningen bleven binnen de geldende maxima. De belaste vergoedingen/bijtellingen, de werkgeversbijdrage pensioen en de overige beloningen op termijn stonden bovendien in een redelijke verhouding tot het jaarinkomen.
De voor de toetsing relevante bedragen over 2020 zijn vermeld in de tabel hieronder.

Overzicht bezoldiging directie	**2020**	**2019**
Naam	M. Demmers	M. Demmers
Functie	directeur	directeur
Dienstverband		
Aard (looptijd)	onbepaald	onbepaald
Uren (per week)	40	40
Part-time %	100%	100%
Periode	1/1-31/12	1/1-31/12
Bezoldiging (Eur)		
Jaarinkomen		
Bruto salaris	112.693	110.483
Vakantiegeld	9.015	8.839
Vaste eindejaarsuitkering	-	-
GDN normjaarinkomen	121.708	119.322
Pensioenlasten (wg deel)	17.438	17.969
Belaste vergoedingen	-	-
Overige beloningen	-	-
Totaal	**139.146**	**137.291**

Raad van Toezicht
Sinds boekjaar 2007 is Natuur & Milieu overgegaan naar een Raad van Toezicht model, waarbij de directeur tevens bestuurder is. De leden (6) van de Raad van Toezicht van de stichting ontvangen geen bezoldiging en aan hen is in dit boekjaar geen lening, voorschot of garantie verstrekt.

1.7 SPECIFICATIE EN VERDELING KOSTEN NAAR BESTEMMING

Bestemming	Doelstelling			Wervingskosten	Beheer en administratie	Totaal 2020	Begroting 2020	Totaal 2019
	Campagnes	Programma's	Overige *					
Gemiddeld aantal medewerkers (F	8,52	23,75	3,82	1,46	2,74	40,30	42,50	38,43
Publiciteit en communicatie	1.688	4.704	758	290	543	7.983	10.000	5.181
Salariskosten	698.230	1.945.779	313.397	119.927	224.667	3.302.000	3.430.000	3.052.066
Overige personele kosten	63.326	368.552	43.544	4.489	73.733	553.644	573.500	532.849
Huisvestingskosten	47.080	131.200	21.132	8.086	15.149	222.648	267.000	229.076
Bureaukosten	14.821	41.302	6.652	2.546	4.769	70.090	89.000	56.271
Organisatiekosten	21.920	61.086	9.839	3.765	7.053	103.663	159.000	146.783
Algemene kosten	29.722	82.828	13.341	5.105	34.978	165.974	271.000	186.015
Afschrijvingen	29.876	83.256	13.410	5.131	9.613	141.286	167.500	135.988
Totaal kosten organisatie	906.664	2.718.707	422.071	149.339	370.506	4.567.287	4.967.000	4.344.229
Materiële projectkosten	610.003	1.428.048	89.628	-	-	2.127.679	1.957.000	1.664.903
Totaal	1.516.667	4.146.755	511.699	149.339	370.506	6.694.966	6.924.000	6.009.132
Bestedingspercentage uitgedrukt t.o.v. de som van de baten volgen Staat van baten en lasten	23,0%	62,8%	7,8%	2,3%	5,6%	101,4%	104,9%	44,6%
Lasten t.o.v. de som van de laster Staat van baten en lasten	22,7%	61,9%	7,6%	2,2%	5,5%	100,0%	100,0%	100,0%

* De activiteiten onder de doelstelling "overige" betreffen onder andere:
- Activiteiten met betrekking tot samenwerkingsverbanden met andere partijen;
- Overige strategische activiteiten.

1.8 TOELICHTING VERDELING KOSTEN NAAR BESTEMMING

Algemeen

In de kosten Beheer en Administratie zijn o.a. de kosten van het personeel opgenomen dat geen directe inzet heeftop projecten van Natuur & Milieu. Kosten van administratieve ondersteuning van de projecten zijn wel opgenomen als kosten ten laste van de doelstelling.

Op de begrotingsposten

Corona heeft een beperkte impact gehad op de cijfers van Natuur & Milieu, zowel de baten als lasten zijn afgelopen jaar lager uitgevallen dan begroot. Dit zie je terug in de begrotingsposten hieronder.

Publiciteit en communicatie:
De gerealiseerde kosten zijn €2k lager dan begroot .

Salariskosten:
De salariskosten zijn € 128k lager dan begroot doordat er 2,2 FTE minder medewerkers in dienst waren.
Vanwege Corona is er bewust besloten om vacatures on hold te zetten, omdat vanwege de corona-crisis de productiviteit van deze nieuwe mensen onder druk zou komen te staan, terwijl hun kosten wel ten laste van het resultaat zouden komen.

Overige personele kosten:
De overige personeelskosten zijn €20k lager dan begroot, voornamelijk doordat er vanwege Corona veel minder uitgegeven is aan opleidingen t.o.v. de begroting.

Huisvestingskosten:
De huisvestingskosten waren ruim € 40k lager dan begroot. Mede vanwege Corona zijn er minder kosten gemaakt voor onderhoud, schoonmaak en beveiliging. Ook de verzekeringen en belastingen zijn lager uitgevallen.

Bureaukosten:
De besparing op de bureaukosten van € 19k is het resultaat van veel thuiswerken vanwege Corona.

Organisatiekosten:
De organisatiekosten zijn € 55k lager dan begroot doordat de reiskosten lager zijn uitgevallen vanwege Corona.

Algemene kosten:
De Algemene kosten vallen € 105k lager uit dan begroot doordat de begrote onvoorziene ruimte niet is aangesproken.

Afschrijvingen:
De afschrijvingen zijn lager dan begroot doordat er minder is geïnvesteerd in meubilair en automatisering en omdat een deel van de investering in een nieuw donateurssysteem pas halverwege het jaar heeft plaatsgevonden.

Materiële projectkosten:
De materiële opbrengsten zijn gelijk aan de materiële uitgaven en sterk afhankelijk van de omvang van de gecontracteerde campagnes. De materiele bestedingen bij het De Rijke Noordzee project waren lager dan begroot, daarnaast zijn er voor onder andere de Nederland Zoemt Statiegeld acties van Lidl, MER procedures en de watermonsters campagne meer materiële kosten gemaakt dan begroot. De materiële kosten bedragen in totaal ruim € 2m. Deze materiële kosten zijn extern gefinancierd en zijn resultaat neutraal. De inkind bijdrage over 2020 bedragen €60k. Inkind bijdragen worden niet begroot.

2. OVERIGE TOELICHTINGEN

2.1 Vaststelling en goedkeuring

Na goedkeuring door de Raad van Toezicht op 11 mei 2021 is deze jaarrekening vastgesteld door de directeur/bestuurder van de stichting.

2.2 Voorstel resultaatbestemming

De directie stelt de resultaatbestemming vast overeenkomstig de resultaatverdeling zoals opgenomen in de staat van baten en lasten.

3. BEGROTING 2021

		Begroting 2021			Realisatie 2020		Begroting 2020
Baten:							
- Baten van particulieren		330.000	(1)		403.331		330.000
- Baten van bedrijven		1.618.571			1.093.064		1.258.595
- Baten van loterijorganisaties		4.000.000	(2)		3.352.888		3.685.000
- Overige baten van overheden		632.723			324.601		374.865
- Baten van andere organisaties zonder winststreven		842.706			1.264.274		1.150.040
Som van de geworven baten		7.424.000			6.438.158		6.798.500
- Baten als tegenprestatie producten en/of diensten		355.000			162.143		120.500
- Overige baten		-			-		-
Som der baten		**7.779.000**	(3)		**6.600.301**		**6.919.000**
Lasten:							
Besteed aan doelstellingen							
- Campagnes	1.411.839			1.516.667		1.525.568	
- Programma's (Voedsel, Energie en Mobiliteit)	5.185.891		(2)	4.146.755		4.266.022	
- Overige	563.200		(4)	511.699		503.163	
		7.160.930			6.175.121		6.294.753
Wervingskosten		274.913			149.339		197.772
Beheer en administratie		328.157			370.506		431.475
Som der lasten		7.764.000			6.694.966		6.924.000
Saldo voor financiële baten en lasten		15.000			-94.665		-5.000
- Saldo financiële baten en lasten		-15.000			5.462		5.000
Saldo van baten en lasten		-			-89.203		-
Overschot/tekort is toegevoegd/onttrokken aan:							
- Continuïteitsreserve					**-110.492**		
- Bestemmingsreserves							
Onttrekking Bestemmingsreserve projecten					11.611-		
- Bestemmingsfondsen							
Onttrekking Donateursbaten Zeekracht					21.851		

(1) Baten uit nalatenschappen worden niet begroot. De baten van particulieren zijn door nalatenschappen hoger dan begroot.
(2) Droomfonds De Rijke Noordzee is begroot bij de baten uit loterijorganisaties en besteed aan de doelstellingen Programma's voor € 2,2 miljoen.
(3) De opbrengsten zijn over 2020 uit detailniveau opgebouwd.
(4) De activiteiten onder de doelstelling "overige" betreffen onder andere:
- Activiteiten met betrekking tot samenwerkingsverbanden met andere partijen;
- Overige strategische activiteiten.

De jaarrekening 2020 is opgemaakt op 11 mei 2021.

Ondertekend door:

P.C. Molengraaf, voorzitter

E.L. Kooij, lid

P.W. Mol, voorzitter auditcommissie

M.A. Hajer, lid

J. Donner, lid

M.L.A. Visser, lid

M.C.I. van der Werf, lid

4. CONTROLEVERKLARING ACCOUNTANT

Stichting Natuur en Milieu
Arthur van Schendelstraat 600
3511 MJ UTRECHT

CONTROLEVERKLARING VAN DE ONAFHANKELIJKE ACCOUNTANT

Aan: het bestuur en de Raad van Toezicht van Stichting Natuur en Milieu

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening 2020

Ons oordeel
Wij hebben de jaarrekening 2020 van Stichting Natuur en Milieu te Utrecht gecontroleerd.

Naar ons oordeel geeft de in dit jaarverslag op pagina 56 tot en met 83 opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Stichting Natuur en Milieu per 31 december 2020 en van het resultaat over 2020 in overeenstemming met de in Nederland geldende RJ-Richtlijn 650 Fondsenwervende organisaties.

De jaarrekening bestaat uit:

1. de balans per 31 december 2020 met een balanstotaal van € 13.208.616;
2. de staat van baten en lasten over 2020 met een resultaat van - € 89.203 (tekort); en
3. de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

De basis voor ons oordeel
Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van Stichting Natuur en Milieu zoals vereist in de Verordening inzake de Onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening Gedrags- en Beroepsregels Accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie, die bestaat uit:

– het bestuursverslag.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat; en alle informatie bevat die op grond van de in Nederland geldende RJ-Richtlijn 650 'Fondsenwervende organisaties' vereist is.

Correspondentie
Postbus 327
3360 AH
Sliedrecht

0172 - 750 175
info@withaccountants.nl
www.withaccountants.nl
@withaccountants

IBAN NL71 INGB 0667 8301 62
KvK 28112484

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de controle of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat. Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het bestuursverslag in overeenstemming met RJ-Richtlijn 650 Fondsenwervende organisaties.

Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het bestuur en de Raad van Toezicht voor de jaarrekening
Het bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met de in Nederland geldende RJ-Richtlijn 650 Fondsenwervende organisaties. In dit kader is het bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of de stichting in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsel moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om de stichting te liquideren of de activiteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is. Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

De Raad van Toezicht is verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van de stichting.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening
Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel. Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken. Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fouten of fraude en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Een meer gedetailleerde beschrijving van onze verantwoordelijkheden is opgenomen in de bijlage bij onze controleverklaring.

Was getekend te Sliedrecht, 12 mei 2021.

WITh accountants B.V.
A.M. Tromp MSc RA

Bijlage.

Bijlage bij onze controleverklaring over de jaarrekening 2020 van Stichting Natuur en Milieu

Wij hebben onze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de stichting;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het vaststellen dat de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een stichting haar continuïteit niet langer kan handhaven;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen;
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met de Raad van Toezicht onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

NATUUR & MILIEU

Colofon
Natuur & Milieu
Utrecht, mei 2021

Vormgeving
O Merel

Contact
E-mail: info@natuurenmilieu.nl
Telefoon: +31 (0)30 233 13 28

@natuurenmilieu
@natuurenmilieu
Facebook.com/natuurenmilieu
Linked.in/natuurenmilieu
YouTube.com/natuurenmilieu

Algemeen Nut Beogende Instelling ANBI
NATIONALE POSTCODE LOTERIJ
CBF ERKEND GOED DOEL